

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta managementu
Katedra společenských věd

Název diplomové práce:

Český úvěrový trh

Vypracoval: Leoš Fejt

Vedoucí diplomové práce: Doc. Ing. Pavel Dvořák, CSc.

Vysoká škola ekonomická v Praze
Jarošovská 1117/II, 377 01 Jindřichův Hradec

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

pro akademický rok 2006/2007

Název práce: Český úvěrový trh.

Zadání práce: Cílem práce je popsat a na základě analýzy určit základní tendence vývoje objemu a struktury poskytovaných a přijímaných úvěrů. Na základě toho odvodit možná rizika v oblasti veřejného a podnikového zadlužení i v segmentu zadlužení domácností.

Jméno studenta: Bc. Leoš Fejt

Ročník: 4.

Obor: MANAGEMENT

Vedoucí práce: doc. Ing. Pavel Dvořák, CSc.

Katedra: Institut managementu zdravotnických služeb

Termín zadání: 23.6.2006

Termín odevzdání: Dle vyhlášky o průběhu státních závěrečných zkoušek v ak. roce 2006/2007

V Jindřichově Hradci 23.6.2006

Ing. Vladimír Příbyl

proděkan pro pedagogickou činnost

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma

„Český úvěrový trh“

jsem vypracoval samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály
uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Jindřichově Hradci dne 27. dubna 2007

Děkuji panu Doc. Ing. Pavlovi Dvořákovi, CSc. za poskytnutí potřebných rad a připomínek k mé diplomové práci.

Obsah

ÚVOD	3
1. FINANČNÍ SYSTÉM	5
1.1 Bankovní systém	5
1.2 Finanční trh	6
1.2.1 Alokace finančních prostředků na finančním trhu	6
1.2.2 Segmentace finančního trhu	7
1.3 Teorie úvěru	8
1.3.1 Funkce bankovního úvěru	9
1.3.2 Struktura bankovních úvěrů	10
1.4 Úvěry domácnostem	12
1.4.1 Spotřebitelské úvěry	12
1.4.2 Úvěry na bydlení	14
1.5 Transmisní mechanismus	15
1.5.1 Multiplikace	17
2. VÝVOJ ÚVĚROVÉ EMISE V ČR	19
2.1 Úvěrové zadlužení v sektoru vládní instituce	23
2.2 Úvěrové zadlužení v sektoru nefinanční podniky	24
2.2.1 Hrubý domácí produkt	26
2.2.2 Klasifikované úvěry	28
2.3 Úvěrové zadlužení v sektoru domácnosti	30
3. ZADLUŽENOST ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ	31
3.1 Vývoj a struktura zadluženosti v sektoru domácnosti	31
3.1.1 Úvěry na bydlení a spotřebitelské úvěry	34
3.2 Poptávkové faktory	36
3.2.1 Vliv úrokové sazby na objem poskytovaných úvěrů domácnostem	36
3.2.2 Důchody domácností	39
3.2.3 Nemovitosti	40
3.3 Nabídkové faktory	40
3.4 Rizika	41
3.5 Porovnání vývoje poskytovaných úvěrů domácnostem s vývojem v zahraničí	43
3.5.1 Evropská unie	43
3.5.2 Norsko	45
3.5.3 Velká Británie	46
4. ZHODNOCENÍ	47
LITERATURA	53
SEZNAM TABULEK, OBRÁZKŮ A PŘÍLOH	55
PŘÍLOHY	56

Úvod

Úvěrový trh v České republice má pro ekonomiku stěžejní význam, což je již historicky dáno tradiční silnou závislostí ČR na bankovním zprostředkování. S ohledem na pomalu se rozvíjející český kapitálový trh, kde k významnějšímu oživení dochází zatím jen v posledních několika málo letech, je pravděpodobné, že podíl bankovního zprostředkování si bude udržovat i do budoucna klíčovou roli. V podmínkách ČR je nabídka úvěrů ovlivňována obezřetnou politikou obchodních bank ve vazbě na finanční ohodnocení bonity klienta. Banky disponují dostatečným objemem zdrojů v likvidních formách a bankovní sektor vykazuje dobrou kapitálovou přiměřenost.

Výchozím bodem pro stanovení hypotézy diplomové práce je vývoj úvěrové emise v České republice. Cílem práce je deskripce vývoje objemu a struktury poskytovaných úvěrů v ČR, spolu s analýzou faktorů, které ovlivňují změny ve struktuře a dynamice vývoje úvěrové emise u vybraného segmentu. Na český úvěrový trh působí celá řada faktorů. Předpokládám, že významný vliv zde má vývoj úrokových sazeb, změny úvěrových podmínek v rámci silného konkurenčního prostředí komerčních bank, růst disponibilních příjmů, trh nemovitostí, nové trendy v přístupu k zadlužování apod.

V první kapitole je teoreticky charakterizován finanční systém, jeho segmentace na peněžní trh, úvěrový trh a kapitálový trh. Záměrem je blíže specifikovat úvěrový trh s orientací na úvěry poskytované domácnostem. Dále pro upřesnění úvěrové transmise zde uvádím transmisi mechanismus měnové politiky.

Druhá kapitola popisuje celkový vývoj úvěrové emise v ČR v období od roku 1993 až do roku 2006 v členění do tří významných etap. V tomto 14-tiletém úseku prošel český úvěrový trh bouřlivým vývojem spojeným jak s výrazným růstem, tak i poklesem meziročních přírůstků objemu úvěrů. Jednotlivé podkapitoly se blíže zaměřují na dílčí segmenty jako je vývoj korporátního sektoru či zadlužení vládních institucí. Sektor domácností je podrobně řešen v samostatné kapitole.

Vzhledem ke specifickému vývoji českého úvěrového trhu, kde ve sledovaném období dochází k výraznému dynamickému růstu úvěrů domácností, je celá třetí kapitola věnována tomuto dílčímu segmentu s cílem blíže analyzovat hlavní příčiny, které ovlivňovaly vývoj zadlužení v sektoru domácností. V kapitole sleduji vývoj sektoru domácností v členění na domácnosti živnostníci a domácnosti obyvatelstvo a dále zde uvádím rizika spojená s trendem rychlého zadlužování. Za stěžejní zde považuji subkapitulu, kde je provedena regresní analýza vlivu úrokové zápůjční sazby obchodních bank na objem nově poskytnutých úvěrů obyvatelstvu. V poslední části třetí kapitoly se zmiňuji o vývoji zadlužení českých domácností v kontextu se zahraničím.

Diplomová práce částečně vychází ze závěrů bakalářské práce, zpracované na téma: Vliv monetární politiky na vývoj úrokových sazeb a bankovních úvěrů v ČR, ve které jsem analyzoval základní charakteristiky fungování úvěrového kanálu za účelem posouzení vlivu měnové politiky České národní banky na objem úvěrové emise v ČR, jak na celém úvěrovém trhu tak v jeho významných dílčích segmentech domácnosti a podniky.

1. Finanční systém

1.1 Bankovní systém

Bankovní systém může být uspořádán na různých principech. Obvykle se bankovní systémy rozdělují na:

- *jednostupňové a dvoustupňové* podle toho, zda je či není institucionálně oddělena centrální banka se svými makroekonomickými funkcemi od obchodních bank,
- *systém univerzálního, odděleného a smíšeného bankovníctví* podle rozsahu oprávnění jednotlivých bank k provádění investičních bankovních obchodů a klasických obchodů komerčního bankovníctví. [28]

Jednostupňové bankovní systémy historicky předcházely *dvoustupňovým*. V jejich rámci neexistovala centrální banka, veškeré bankovní činnosti byly prováděny komerčními bankami.

Moderní bankovní systémy ve vyspělých zemích jsou založeny na *dvoustupňovém principu*, který je založen na institucionálním oddělení makroekonomické funkce, kterou zabezpečuje centrální banka a mikroekonomická funkce, která je zastřešována komerčními bankami. Za hlavní cíl centrální banky se obvykle považuje zabezpečení měnové stability.

Jiný úhel pohledu rozlišuje bankovní systémy dle toho, zda mohou či nemohou vykonávat celou škálu klasických bankovních obchodů. Pak rozlišujeme následující modely uspořádání bankovní soustavy.

Model univerzálního bankovníctví je založen na možnosti poskytovat celou paletu bankovních produktů. Tento typ bankovní soustavy je charakteristický pro kontinentální Evropu včetně České republiky.

Model odděleného bankovníctví se vyznačuje striktním oddělením komerčního a investičního bankovníctví. Typickým příkladem byly za éry hospodářské krize USA.

Smíšený model bankovníctví je založen na oddělení komerčního a investičního bankovníctví, nicméně hranice nejsou tak striktně vymezeny. [28]

1.2 Finanční trh

Většina subjektů v ekonomice se často nachází v situaci, kdy má buď přebytek či nedostatek finančních prostředků. Systém finančních trhů pak umožňuje přemísťovat finanční prostředky od přebytkových subjektů k deficitním subjektům cestou vytváření a obchodování finančních instrumentů. Kromě toho finanční trhy zajišťují likviditu, což znamená, že jak deficitní, tak přebytkové subjekty mohou rychle a za nízkých nákladů měnit své portfolio před okamžikem splatnosti finančních instrumentů. [28]

1.2.1 Alokace finančních prostředků na finančním trhu

Finanční trhy můžeme vymezit jako systém institucí a instrumentů zabezpečujících pohyb peněz a kapitálu ve všech formách mezi různými ekonomickými subjekty na základě nabídky a poptávky. [28]

Alokace finančních prostředků mezi přebytkovými a deficitními subjekty je uskutečňována dvěma základními kanály:

- a) privátní finanční trh,
- b) zprostředkovatelský finanční trh.

Na privátní finančním trhu jsou finanční prostředky alokovány od přebytkových subjektů k deficitním subjektům prostřednictvím cenných papírů. Deficitní subjekty emitují cenné papíry v různé časové struktuře a přebytkové subjekty investují úspory do těchto instrumentů. Takto emitované instrumenty jsou označovány jako *primární finanční instrumenty*. [28]

Na zprostředkovatelském finančním trhu vystupuje finanční zprostředkovatel, který emituje sekundární finanční instrumenty, které nakupují přebytkové subjekty. A dále finanční zprostředkovatel nakupuje primární finanční instrumenty, jež jsou emitovány deficitními subjekty. Oproti privátnímu finančnímu trhu se zde jedná o dvě separátní, ale zároveň simultánní transakce. [28]

1.2.2 Segmentace finančního trhu

Alokace finančních prostředků od přebytkových subjektů k deficitním probíhá na finančním trhu, který je vnitřně strukturován. Vymezení struktury finančního trhu není jednoznačné, hranice mezi jednotlivými segmenty jsou často determinovány řadou různých faktorů. Segmentaci finančního trhu lze provádět dle různých hledisek, výsledná struktura závisí na tom, jaká kritéria jsou brána jako základní a která jako druhotná.

Jedno z významných kritérií členění finančního trhu je, zda jde o prvotní prodej určitého instrumentu nebo o další obchod s již dříve emitovanými instrumenty.

Dle toho dělíme **trhy na primární a sekundární**. Na *primárním trhu* dochází k prvotnímu prodeji určitého instrumentu, např. emise akcií a dluhopisů, či poskytnutí úvěru bankou klientovi. Na *sekundárním trhu* se obchodují již dříve emitované instrumenty z primárního trhu. Na sekundárním trhu dochází k tvorbě tržní ceny a dále ke zvýšení likvidity finančních instrumentů před jejich splatností. [28]

Dále můžeme členit finanční trh na **trh peněžní, kapitálový a úvěrový**.

Za rozhodná kritéria pro toto členění lze považovat:

- subjekty, mezi kterými obchody probíhají;
- dobou splatnosti instrumentů,
- samotné instrumenty. [28]

Obrázek č. 1 Rozdělení finančního trhu - peněžní, kapitálový a úvěrový trh

Obchodovatelné instrumenty a jejich splatnosti		Obchody mezi subjekty trhu	
		bankami, bankami a centrální bankou	bankami, finančními institucemi, nebankovním sektorem
Úvěry	Krátkodobé	Peněžní trh	
	Dlouhodobé	Úvěrový trh	
Cenné papíry	Krátkodobé	Peněžní trh	
	Dlouhodobé	Kapitálový trh	

Zdroj: [28]

Peněžní trh lze definovat jako systém institucí a instrumentů zabezpečujících pohyb různých forem krátkodobých peněz (splatnost do 1 roku) na úvěrovém principu mezi komerčními bankami navzájem, centrální bankou a dalšími finančními i nefinančními subjekty. Významnou úlohu na primárním peněžním trhu zaujímá stát, prostřednictvím emise státních pokladničních poukázek. Dominantní úlohu na peněžním trhu mají komerční banky spolu s centrální bankou, která zde uskutečňuje svá měnověpolitická opatření.[28]

Kapitálový trh můžeme vymezit jako systém institucí a instrumentů zabezpečujících pohyb střednědobého a dlouhodobého kapitálu mezi ekonomickými subjekty prostřednictvím různých forem cenných papírů. Na rozdíl od peněžního trhu je okruh subjektů vystupujících na kapitálovém trhu širší a uspořádání trhu je různorodější. Subjekty vstupující na kapitálový trh se snaží získat dlouhodobý kapitál pro realizaci investičních potřeb. Hlavní motiv pro vstup investorů na kapitálový trh je snaha docílit vyššího zhodnocení než nabízí peněžní trh. Obchody na kapitálovém trhu (burzovní, či mimoburzovní) jsou prováděny prostřednictvím finančních zprostředkovatelů. [28]

Úvěrový trh můžeme vymezit jako systém institucí a instrumentů zabezpečujících pohyb kapitálu na úvěrovém principu mezi bankami a nebankovním sektorem. Lze sem zařadit i vzájemné úvěrové obchody bank a dalších finančních zprostředkovatelů, které nejsou součástí peněžního trhu a vzhledem k formě (nejde o cenné papíry) ani součástí trhu kapitálového. Dominantní úlohu na úvěrovém trhu hrají komerční banky. Od subjektů s peněžními přebytky přijímají nejrůznější formy vkladů a následně poskytují vhodným subjektům různé formy úvěrů. [28]

1.3 Teorie úvěru

Byl to pravděpodobně Henry Dunning MacLeod (1821-1902), ředitel Královské britské banky, který první vyslovil myšlenku, že banky při poskytování úvěrů nejsou závislé na úsporách, které se u nich nashromáždily ve formě depozit, ale že samy vytvářejí prostředky potřebné k poskytování úvěrů. Tato teorie upadla na dlouhá desetiletí v zapomnění, až nové jevy v kapitalistické ekonomice vedly národohospodáře k úvaze o možnostech využívání bankovního úvěru k odstraňování chudoby, při povzbuzení hospodářské aktivity a odstraňování hospodářských krizí. [26]

L.A. Hahn uvádí, že nikoliv pasivní obchody bank, zvláště depozitní obchod, jsou primární, ale že všeobecně v každém jednotlivém případě aktivní obchod musí předcházet, aby teprve umožnil a vyvolal obchod pasivní. Pasivní obchody bank nejsou nic jiného než reflex předcházejícího poskytnutí úvěru.

Dle K. Engliše mohou být investice prostřednictvím úvěru podnikány podle míry nashromáždění úspor, napřed musí být důchody, aby mohl vzniknout nový kapitál a nové statky. V minulosti byl vztah bankovních úvěrů a depozit vykládán z hlediska „staré“ teorie úvěru, tj. že banky shromažďují volné peněžní zdroje a znovu je přerozdělují prostřednictvím bankovních úvěrů.

U některých ekonomů se rozšířily „nové“ teorie úvěru, jež vycházejí z prvotnosti bankovního úvěru a bankovní depozita považují za odvozená, sekundární. Prvotnost bankovního úvěru před bankovními zdroji se často chápe jak z hlediska tvorby peněz, tak z hlediska tvorby důchodu. Úvěrová redistribuce je tvořením nových důchodů a nových peněžních prostředků, nikoliv rozdělováním existujících důchodů a prostředků. [26]

1.3.1 Funkce bankovního úvěru

Funkce bankovního úvěru jsou rozděleny do několika směrů. Základní členění lze uskutečnit v rovině makroekonomické funkce a mikroekonomické funkce.

Do **makroekonomické funkce** se dále řadí funkce emisní, distribuční a kreační.

- *emisní funkce*; uvolňování peněz do oběhu při čerpání úvěru a následně stahování peněz z oběhu při splácení úvěru,
- *distribuční funkce*; souvisí s funkcí emisní, kdy dochází zároveň k přerozdělování disponibilních peněžních prostředků,
- *kreační funkce*; vychází z multiplikované expanze bankovních depozit (více kap. 1.5.1.).

Mikroekonomická funkce úvěru spočívá pro příjemce úvěru ve zvýšení disponibilních příjmů s dopadem na vyšší kupní sílu. Bankovní úvěr představuje anticipaci budoucích peněžních příjmů úvěrovaného subjektu. Ovlivňuje poptávku a nabídku po penězích, čím působí na tvorbu peněžní rovnováhy v ekonomice. [5]

1.3.2 Struktura bankovních úvěrů

Z hlediska aktivních bankovních obchodů poskytují banky celou řadu úvěrových produktů. Pro základní členění úvěrů v obecné rovině existují různá hlediska, dle kterých je možné tyto produkty třídit. Jednotlivé přístupy členění se odlišují v příslušných prioritách u jednotlivých kritérií. Dvořák v [11] uvádí následující přístup členění aktivních bankovních obchodů, který lze považovat za jeden z mnoha možných. Základní rovina členění aktivních bankovních obchodů vychází z toho, jaká je podstata daného bankovního produktu pro klienta:

I. Peněžní úvěry

Představují skutečně poskytnuté likvidní peněžní prostředky jak v hotovostní tak bezhotovostní podobě. Klient je povinen splatit úvěr včetně příslušenství dle konkrétních smluvních podmínek. Z hlediska účetnictví banky mají tyto obchody přímý dopad do její bilance a dále ovlivňují likviditu banky.

Obvyklá kritéria klasifikace peněžních úvěrů vychází z časového hlediska:

- a) krátkodobé - se splatností do 1 roku,
- b) střednědobé - zpravidla úvěry se splatností od jednoho roku do čtyř let,
- c) dlouhodobé - se splatností nad čtyři roky.

Podle toho, v jaké měně jsou peněžní prostředky poskytované, rozlišujeme úvěry na korunové a devizové.

Další hledisko členění je klasifikace dle subjektu, který je příjemcem úvěru:

- a) úvěry pro podnikatelské účely,
- b) úvěry občanům,
- c) mezibankovní úvěry,
- d) další úvěry (např. obcím). [11]

Jako hlavní druhy peněžních úvěrů uvádí Revenda v [28] následující bankovní produkty:

Kontokorentní úvěr – jeden z významných krátkodobých bankovních úvěrů, sloužící ke krytí provozních potřeb klienta. Jedná se o úvěr poskytnutý k běžnému účtu a to tak, že zůstatek

může přecházet do debetu (záporné hodnoty). Klient úvěr čerpá automaticky placením z účtu, když na něm nemá dostatečné finanční prostředky. Výše úvěru je dána úvěrovým rámcem, který určuje maximálně přípustný debet na účtu. Jeho výhodou je rychlé získání peněžních prostředků, ale při vyšším úrokovém nákladu. Zpravidla účtují banky provizi za nečerpanou část úvěrového rámce.

Eskontní úvěr – další forma krátkodobého úvěr. Jedná se o odkup směnky před její splatností, který je snížený o úrok – diskont za dobu od eskontu do dne splatnosti směnky. Banka tímto poskytuje eskontní úvěr. Výše úroku je smluvně dohodnuta. Celkové náklady tvoří tyto položky: úrok stanovený na základě diskontní úrokové sazby obchodní banky, eskontní (diskontní) provize, související poplatky a výlohy.

Hypoteční úvěry - dlouhodobý úvěr, který je obvykle zajištěn zástavním právem na nemovitost. Úvěr je splácen pravidelnými konstantními anuitami. Podrobněji popsáno v kapitole 1.4.2 Úvěry na bydlení.

Spotřebitelské úvěry - veškeré úvěry poskytnuté soukromým osobám a domácnostem. Druhy spotřebitelských úvěrů:

- Revolvingové úvěry – veškeré spotřebitelské úvěry, které jsou poskytovány formou úvěrového rámce na běžném účtu klienta.
- Splátkové úvěry – charakteristické pravidelným (zpravidla měsíčním) splácením úvěru včetně úroků. Mají většinou účelový charakter.
- Hypoteční úvěry – účelové úvěry sloužící k financování koupě či vybudování bytu nebo rodinného domku.
- Jiné druhy spotřebitelských úvěrů – patří sem zejména úvěry označené jako nesplátkové, tzn., že nejsou spláceny v pravidelných splátkách, nýbrž najednou v celkové částce. [28]

II. Závazkové úvěry a záruky

Tento typ aktivních bankovních obchodů neznamena pro klienta bezprostřední získání likvidních prostředků. Banka se pouze v určité formě zaručuje za svého klienta splnit jeho závazek, pokud tak klient neučiní sám.

Akceptační úvěr - při poskytnutí akceptačního úvěru akceptuje banka u svého klienta – příjemce akceptačního úvěru – nebo jím pověřené osoby na ni vystavenou cizí směnku s podmínkou, že klient musí složit prostředky k pokrytí závazku u banky ještě před splatností směnky. V důsledku akceptu se banka stává hlavním směnečným dlužníkem a je tedy (bez ohledu na to, zda jí klient složí či nesloží prostředky k pokrytí závazku) povinna v den dospělosti směnku proplatit. Akceptační úvěr má zpravidla krátkodobý charakter, jde o přesně termínovaný úvěr, daný splatností směnky znějící na pevnou částku danou směnečnou sumou. Směnky akceptované prvotřídními bankami jsou velmi kvalitními cennými papíry.

Avalový úvěr - pochází ze směnečného práva, kde se doložkou „per aval“ zavazuje ručitel za některého ze směnečných dlužníků. Principy a využití avalových úvěrů a záruk jsou velmi podobné jako u akceptačního úvěru. Za poskytnutý avalový úvěr účtuje banka příjemci úvěru avalovou provizi, která je stanovena jako procentní sazba z částky, za kterou se banka zaručuje.

Bankovní záruky - bankovní záruka představuje závazek banky zaplatit oprávněné osobě určitou peněžní částku podle obsahu a podmínek stanovených v záruční listině. [28]

1.4 Úvěry domácnostem

Vzhledem ke skutečnosti, že segment domácností představuje stěžejní část diplomové práce, uvádím bližší členění úvěrů poskytovaných obyvatelstvu v této samostatné podkapitole.

1.4.1 Spotřebitelské úvěry

Spotřebitelské úvěry poskytují bankovní i nebankovní subjekty v různých podobách klientům k řešení jejich finančních potřeb. Jsou to **účelové** nebo **neúčelové** půjčky fyzickým osobám na financování jejich nepodnikatelských potřeb. Slouží především k nákupu spotřebního zboží, k financování různých služeb a mohou také být použity k financování bytových potřeb. Pokud je úvěr čerpán jako neúčelový, může jej klient využít libovolně.

U nebankovních společností si zákazník vybere v obchodě zboží či službu, předloží požadované doklady, podepíše okamžitě smlouvu o úvěru. Poskytnutí spotřebitelského úvěru u banky je poněkud náročnější a zdlouhavější. Úvěr je zpravidla splácen pravidelnými měsíčními splátkami, jejich výše závisí na velikosti úvěru, době splatnosti a úrokové sazbě.

Poskytnutí úvěrů některé banky váží na založení běžného účtu klienta, eventuelně požadují jeho vedení po určitou stanovenou dobu před poskytnutím úvěru. Některé banky tuto podmínku nemají. Výše úrokové sazby závisí na typu úvěrů (např. účelové a neúčelové úvěry), na době splatnosti, bonitě klienta, zajištění, případně i na jiných okolnostech, které banka při stanovení výše úrokové sazby zohledňuje. [22]

Účelové úvěry – banky vyžadují dokladování účelovosti úvěru prostřednictvím faktury, kupní smlouvy, či jiného dokladu. Čerpání úvěru se většinou uskutečňuje bezhotovostním převodem přímo na účet prodávajícího.

Neúčelové úvěry - s ohledem na zvýšené riziko požadují banky u těchto typů úvěrů vyšší úrokovou sazbu. Klient může úvěr užít k libovolnému účelu, banky nepožadují předkládání dokladů za účelem čerpání úvěru. Peníze jsou klientovi vyplaceny v hotovosti nebo převodem na běžný účet klienta.

Příklady využití spotřebitelských úvěrů:

- a) na zařízení a vybavení domácnosti,
- b) na koupi spotřební elektroniky,
- c) na pořízení, rekonstrukci nebo modernizaci bytu či rodinného domu, na nákup dovolené,
- d) na koupi automobilu,
- e) k financování studia,
- f) k vypořádání závazků (mezi dědici, manželi, úhrada čl. podíl v bytovém družstvu apod.),
- g) na hobby (sběratelské záliby, sport, ... atd.). [22]

Výhoda spotřebitelských úvěrů spočívá v okamžitém uspokojení současných finančních potřeb bez nutnosti dlouhodobě spořit. Jednorázová platba spojená s pořízením zboží či služby je prostřednictvím splátek rozmělněna na několik menších částí.

S čerpáním spotřebitelských úvěrů jsou spojeny i *nevýhody*. Za hlavní lze považovat zaplacení vyšší částky o hodnotu úroků, dále časová náročnost při vyřizování, předkládání citlivých podkladů, požadavek na zajištění úvěru atd.

1.4.2 Úvěry na bydlení

Úvěry na bydlení jsou tvořeny hypotečními úvěry a úvěry ze stavebního spoření včetně překlenovacích úvěrů. U **hypotečního úvěru** je jeho splacení včetně příslušenství zajištěno zástavním právem k nemovitosti. Úvěr se považuje za hypoteční dnem vzniku právních účinků zástavního práva k nemovitosti. Zastavená nemovitost se musí nacházet na území ČR, členského státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor. Pro refinancování hypotečních úvěrů emitují banky hypoteční zástavní listy. Podle účelu využití se hypoteční úvěry dělí na:

Účelové hypoteční úvěry, které může klient použít pouze na účely definované bankou. Většinou se jedná o účel, kdy musí být úvěr využit na investice do *nemovitosti, objektu bydlení* a to jak u objektu v osobním vlastnictví, tak také obecněji na zajištění potřeb bydlení, které nemusí mít klient při uzavření hypoteční smlouvy v osobním vlastnictví.

Neúčelový hypoteční úvěr – tzv. americká hypotéka, nemá pro klienta žádná omezení, na co peníze z úvěru použije. Oba typy úvěru musí být zajištěny zřízením zástavního práva k nemovitosti. Opět s ohledem na zvýšené riziko požadují banky u neúčelových úvěrů vyšší úrokovou sazbu. [22]

Úvěry ze stavebního spoření jsou stále více využívány k získání úvěrů určených k řešení bytové situace. Stavební spoření v současné chvíli není již jen výhodným prostředkem k ukládání peněz. Zajímavé jsou některé odlišnosti mezi hypotékou a úvěrem ze stavebního spoření:

- a) *Fixace úrokových sazeb* - u hypotéky je úroková sazba fixována na určité období, zatímco u stavebního spoření je pevně daná po celou dobu splácení úvěru.

- b) Státní dotace - u hypotéky lze čerpat státní dotaci pouze na koupi nemovitosti starší dvou let, pokud žádnou jinou nemovitost klient nevlastní a je mu nejvýše 36 let. Tato dotace představuje 1 % z úroků po dobu 10 let. Na účet stavebního spoření je možné využít dotaci po dobu spoření i meziúvěru, nikoli však ve fázi řádného úvěru.
- c) *Daňové úlevy* - úroky (jak hypotečních úvěrů tak úvěrů i meziúvěrů ze stavebního spoření) lze až do výše 300 000 Kč ročně odečítat z daňového základu.
- d) *Jednorázové poplatky* - u hypoték bývají kolem 0 % - 0,8 % z objemu úvěru a u stavebních spořitelů obvykle 1 % z cílové částky, zpoplatňuje se i využití meziúvěru (až 1 % z cílové částky).
- e) *Měsíční poplatky* - u hypotečních bank se pohybují mezi 100 až 200 Kč měsíčně, u stavebních spořitelů většinou 25 až 50 Kč měsíčně.
- f) *Předčasné splátky* - hypoteční úvěr lze zpravidla umořit bezplatně pouze ve výročích úrokové fixace, zatímco úvěry ze stavebního spoření lze většinou umořit kdykoli.
- g) *Zajištění* - hypoteční úvěr je z definice vázán na zástavní právo k nemovitosti - jediným, čím lze ručit, je tedy pozemek, byt, rodinný dům či jiná nemovitost v osobním vlastnictví. Maximální výše úvěru může být až 100 % odhadu nemovitosti. U stavebního spoření je též možnost využít zajištění formou ručitele. Nad částku 500 000 Kč je však vždy vyžadována zástava nemovitostí.
- h) *Účelovost* - zatímco úvěry ze stavebního spoření jsou výhradně určeny k bytovým potřebám, hypoteční úvěry lze sjednat též s podnikatelským záměrem. [22]

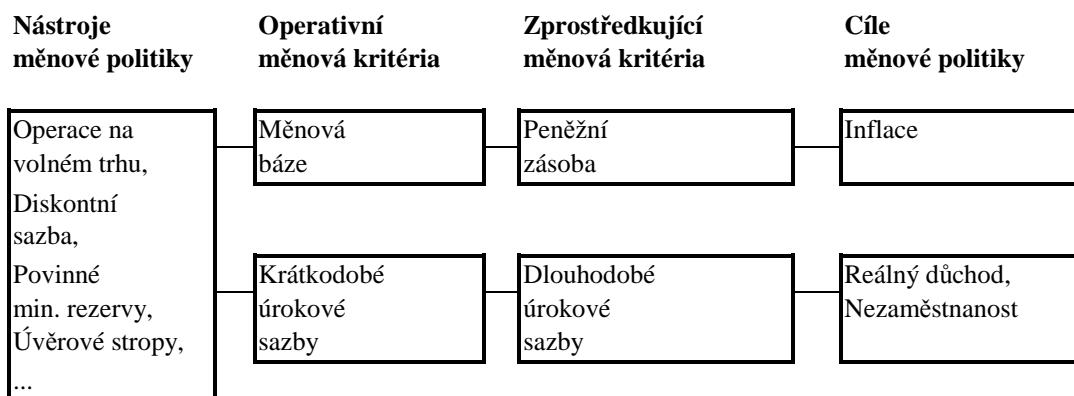
1.5 Transmisní mechanismus

Měnovou politiku provádí centrální banka prostřednictvím svých nástrojů, kterými se snaží o dosažení předem stanovených cílů. Klíčovým problémem měnové politiky je fakt, že mezi nástroji centrální banky a jejími cíli neexistuje přímá vazba. Toto spojení je zprostředkováno pomocí dalších faktorů, jejichž konkrétní povaha závisí na zvoleném charakteru transmisního mechanismu. Transmisní mechanismus měnové politiky si můžeme představit jako řetězec kauzálních vztahů, kterého využívá centrální banka k dosažení svých cílů. Podle jeho zaměření a charakteru rozlišujeme dva základní směry:

- a) monetaristický peněžní transmisní mechanismus, který se opírá o kauzality mezi přírůstkem měnové báze, přírůstkem peněžní zásoby a změnou cenové hladiny;

b) keynesiánský úrokový transmisní mechanismus, jehož základem je vztah mezi vývojem úrokových sazeb, agregátní poptávkou a hrubým domácím produktem.[28]

Obrázek č. 2 Monetaristický a keynesiánský transmisní mechanismus

Zdroj: [28]

Základní požadavky kladené na měnová kritéria jsou:

- měřitelnost a rychlá dostupnost statistických dat;
- stabilita vztahů v kauzálním řetězci mezi operativním kritériem, zprostředkujícím kritériem a cílem měnové politiky;
- plná kontrolovatelnost operativního kritéria ze strany centrální banky;
- zprostředkující kritérium by mělo reagovat na změnu operativního kritéria rychleji než konečný cíl. [28]

Z posledních studií zaměřených na strategie centrálních bank je zřetelná krystalizace počátečního a koncového bodu transmisního mechanismu. Většina centrálních bank považuje za svůj konečný cíl cenovou nebo měnovou stabilitu. Standardní centrální banka samozřejmě nedokáže zajistit tento cíl přímo, protože se pohybuje v tržním prostředí a nereguluje vývoj cenové hladiny administrativním způsobem. Jediným pro ni dostupným operačním nástrojem jsou základní měnověpolitické úrokové sazby. Vzdálenost mezi operačním nástrojem a konečným cílem překonávají centrální banky ve třech fázích. [32]

V první fázi transmisního mechanismu centrální banka ovlivňuje pomocí základních sazeb tržní úrokové sazby. Ve druhé fázi reaguje finanční sektor na nově nastavené krátkodobé sazby a v poslední - třetí - fázi transmise je interakce agregované poptávky a nabídky na trhu zboží zohledněna v inflačním vývoji.

Menší význam poptávky po penězích ve studiích transmisního mechanismu odráží pokles zájmu o cílování peněžní zásoby jako strategii měnové politiky. Naproti tomu vzrostl počet centrálních bank spoléhajících se na pružnější strategii cílování inflace. Výhodou cílování inflace je využití explicitního inflačního cíle jako aktivního nástroje; to posiluje účinnost měnové politiky. Tato moderní strategie je postavená na využití více transmisních kanálů a může bez změny celého režimu reagovat na to, jak se postupně váha a rychlost jednotlivých kanálů mění.

Druhá fáze transmisního mechanismu je nejčastěji členěna do „kanálů“ měnové transmise, toto členění vychází ze tří různých teoretických východisek:

1. Podle tradiční teorie se změny v základních úrokových sazbách a následné změny v kurzu promítnou přímo a nepřímo do agregované poptávky.
2. Podle úvěrové teorie hraje ve druhé fázi transmise specifickou roli neúplnost informací a její důsledky pro úvěrový trh.
3. Nabídková teorie je založena na tom, že změna úrokových sazeb ovlivňuje přes toky hotovosti přímo nabídkovou stranu reálné ekonomiky.

Paralelní používání těchto tří teorií znamená, že ve druhé fázi transmisního mechanismu je třeba počítat se simultánními reakcemi poptávky, nabídky a úvěrového trhu na změny měnověpolitických nástrojů. [32]

1.5.1 Multiplikace

Komerční banky se významnou měrou podílí na tvorbě peněz. Část vkladů musí komerční banky držet jako povinnou minimální rezervu u centrální banky. Pokud například povinné minimální rezervy tvoří 5 % z depozit, mohou komerční banky z každé stokoruny použít 95 Kč na poskytnutí úvěru. V bankovním systému je poskytnutý úvěr nově evidováno v bilanci komerčních bank jako depozitum ve výši 95 Kč, z této částky je odvedeno dále 5 % jako povinná minimální rezerva a 90,25 Kč lze dále použít k poskytnutí úvěru. Takto vzniká nekonečná geometrická řada s prvním členem 100 Kč a kvocientem 0,95. Součet řady udává velikost multiplikace (to jest 2000 Kč). Tento opakující se proces se nazývá multiplikovaná expanze bankovních depozit.

Ovlivňování optimálního množství úvěrů v ekonomice je pro centrální banku významné v procesu úvěrové transmise. Pro sledování vývoje určité veličiny v bilanci centrální banky, jež je ze strany centrální banky dobře kontrolovatelná, a sledování vývoje objemu úvěrů poskytnutých do ekonomiky komerčními bankami lze vzít v úvahu vztah mezi rezervami bankovního sektoru (RB) a objemem bankovních úvěrů v ekonomice (DC). Tato veličina se nazývá úvěrový multiplikátor (u).

$$u = DC/RB$$

Schematicky lze úvěrový transmisní mechanismus, kde rezervy vstupují jako operativní kritérium a úvěry jako střednědobé kritériu, zachytit takto:

$$\text{nástroje centrální banky} \rightarrow RB \rightarrow DC \rightarrow P \times Y$$

Centrální banka prostřednictvím svých nástrojů kontroluje tvorbu rezerv v komerčních bankách. Vztah mezi vývojem rezerv a vývojem úvěrů je dán velikostí multiplikátoru. [28]

2. Vývoj úvěrové emise v ČR

Významným mezníkem ve vývoji peněžnictví v ČR je rok 1993, kdy od 1. ledna platila smlouva mezi ČR a SR o měnovém uspořádání. Již počátkem února 1993 vešel v platnost i účinnost Zákon o oddělení měny vydaný Českou národní radou.

Česká národní banka (dále jen ČNB) vznikla 1.1.1993, dnem zániku federace. K tomuto datu zanikla Státní banka československá a ústřední bankou České republiky se stala ČNB, V souladu s Ústavou ČR a Zákonem o ČNB, její hlavní cíl je zabezpečovat stabilitu české měny, proto je pověřena tím, že

- určuje měnovou politiku,
- vydává bankovky a mince,
- řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank a pečuje o jejich plynulost a hospodárnost,
- vykonává dohled nad prováděním bankovních činností a pečuje o bezpečné fungování a účelný rozvoj bankovního systému v ČR,
- provádí další činnosti (podle zákona o bankách, devizového zákona). [33]

Vývoj úvěrové emise od roku 1993 lze rozdělit do tří etap. První etapa byla spojena převážně s počátkem 90. let a trvala do roku 1997. Vyznačovala se financováním ekonomických aktivit prostřednictvím domácích bankovních úvěrů. Meziroční přírůstek úvěrů se pohyboval v intervalu 7 % až 26 %, v průměru dosahoval ročního nárůstu cca 15 %.

Tabulka č. 1 Vývoj celkového objemu poskytnutých korunových i cizoměnných úvěrů

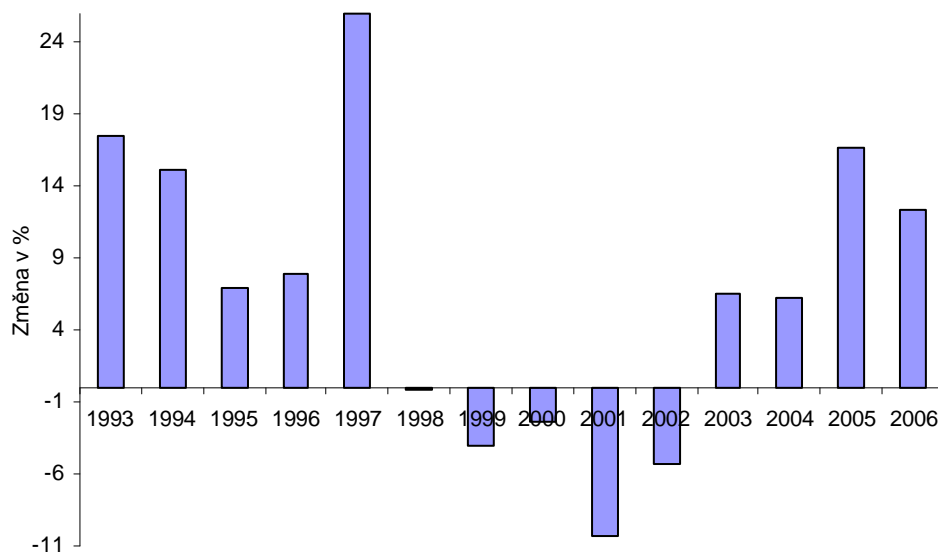
Období	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Změna v %	17,5	15,1	6,9	8,0	26,0	-0,2	-4,0	-2,3	-10,3	-5,3	6,5	6,3	16,7	12,4

Zdroj: [18]

Vnitřní i vnější postupné zadlužování země se odrazilo ve vývoji bankovního sektoru. K problémům zděděným z minulosti přibývaly další. Velké komerční banky zůstávaly převážně ve vlastnictví státu a setrvačně pokračovaly v poskytování úvěrů, za účelem udržení nejdůležitějších podniků v chodu. K tomu přistoupily problémy spojené s překotným zakládáním nových bank. Bankovní sektor se v polovině 90. let dostal v oblasti

klasifikovaných úvěrů na velmi nepříznivou pozici mezi transformujícími se ekonomikami, která sebou nesla mimořádně vysoké ztráty. [6]

Obrázek č. 3 Vývoj objemu úvěrů v ČR - meziroční změny v %

Zdroj: [18]

Zásadní vliv na další etapu měla měnová krize z roku 1997. Dlužníci ani banky nebyli připraveni na výrazné zvýšení úrokových sazeb. Bankovní sektor si byl vědom zvýšených rizik a ve velkém rozsahu začal snižovat objem úvěrové angažovanosti. Druhá etapa vývoje započala v roce 1998 a trvala do roku 2002. V rámci této etapy došlo k meziročnímu poklesu úvěrů, a to o 0,2 % v roce 1998 a následně až na pokles ve výši 10 % v roce 2001. Průměrně v tomto období klesal objem úvěrů o 4,4 % ročně.

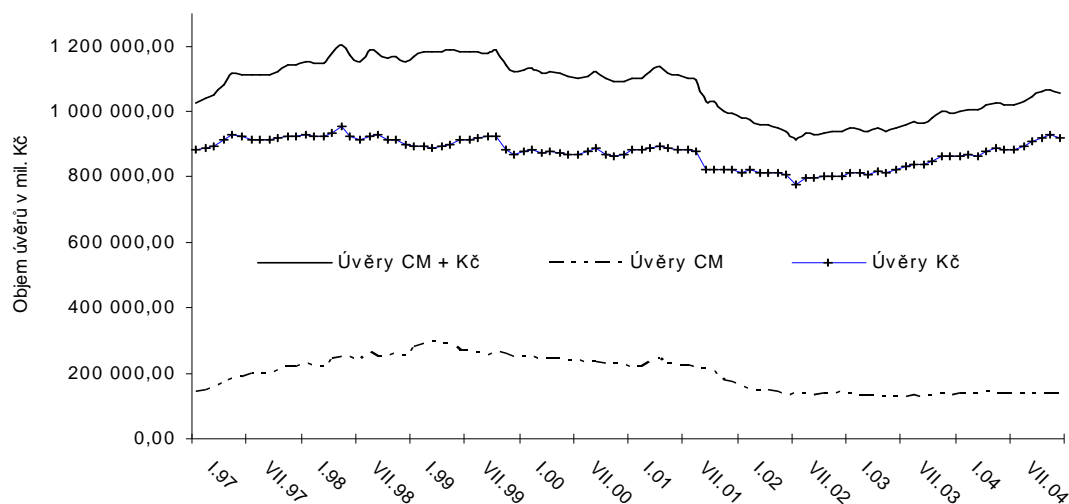
Třetí etapa vývoje úvěrové emise započala v roce 2003 a trvá do současnosti. Tato etapa se vyznačuje oživením průměrného meziročního přírůstku úvěrů na úrovni zhruba 6,5 % v roce 2003 až na enormní hodnotu 16,7 % dosaženou v roce 2005. Poslední údaj zobrazuje přírůstek 12,4 %, který je za část kalendářního roku, a to do 31.8.2006. Uvedený vývoj úvěrové emise byl v průběhu posledních dvou etap jejího vývoje výsledkem poptávkových i nabídkových faktorů spojených s restrukturalizací české ekonomiky včetně bankovního sektoru. Významný vliv z hlediska substituce vnějších zdrojů měl také příliv přímých zahraničních investic. Celková poptávka po úvěrech pravděpodobně převyšovala jejich nabídku, která byla ovlivněna obezřetnou politikou bank.

I přes značný příliv zahraničního kapitálu zůstal úvěrový trh v ČR nadále důležitým zdrojem financování ekonomických aktivit. Význam bankovního zprostředkování v ČR dokládá vysoký podíl úvěrové emise na HDP. Financování prostřednictvím kapitálového trhu je pro převážnou část podniků pouze omezený zdroj. Důvodem je nedostatečná rozvinutost kapitálového trhu a také historická závislost podniků na financování bankovními úvěry. [24]

Podíl úvěrů v ČR na HDP ve druhém čtvrtletí roku 2006 vrostl na 37,3 %. Z hlediska mezinárodního srovnání se pohybuje nad úrovní průměru zemí střední a východní Evropy, průměr zde činí zhruba 32 %. V porovnání s eurozónou, kde průměr dosahuje cca 106 %, je podíl úvěrů v ČR na HDP třetinový. [9]

Na následujícím obrázku je graficky znázorněn vývoj celkového objemu poskytnutých úvěrů s ohledem na měnu, ve které jsou úvěry poskytnuty.

Obrázek č. 4 Vývoj celkového objemu poskytnutých korunových i cizoměnných úvěrů

Zdroj: [18]

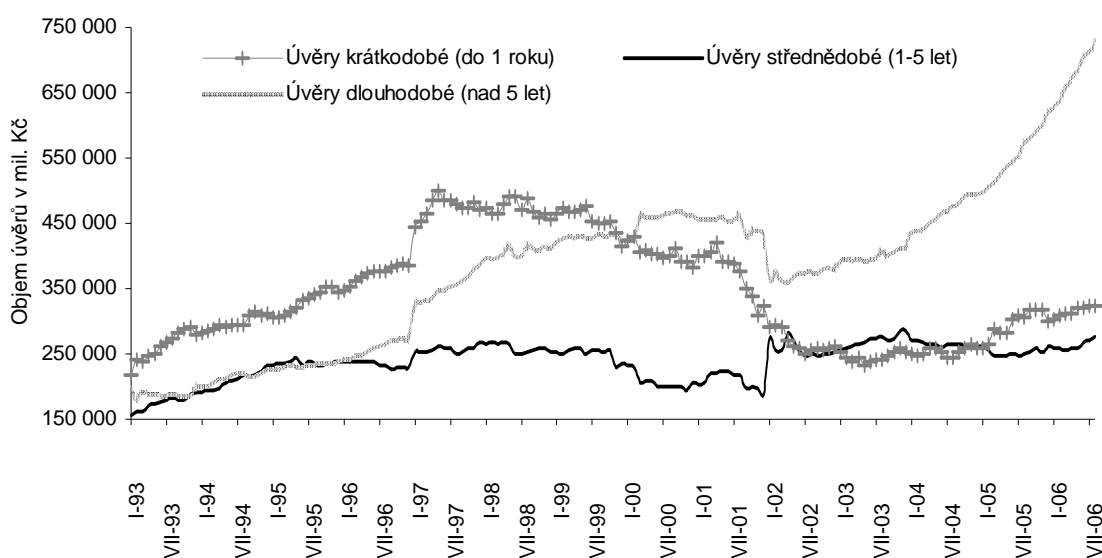
Na počátku sledovaného období, tj. od roku 1997 až do konce roku 1999 je v důsledku měnové krize z roku 1997 zřejmý nárůst cizoměnných úvěrů, při čemž v tomto období objem úvěrů v Kč stagnoval. V období 2000 - 2001 korunové úvěry nadále stagnovaly a vlivem poklesu zápůjčních úrokových sazeb z úvěrů poskytnutých v Kč došlo ke snížení úrokového diferenciálu, což mělo za následek pokles stavu úvěrů poskytnutých v cizí měně. Od konce roku 2002 je patrný nárůst objemu celkových úvěrů, který je zapříčiněn růstem úvěrů

poskytnutých v Kč při stagnaci cizoměnných úvěrů. Tabelované hodnoty jsou uvedeny v příloze č. 3. Nejdynamičtější složkou celkových úvěrů byly úvěry obyvatelstvu, což je detailně řešeno v kapitole č. 3.

Jedním z hlavních důvodů výrazného růstu úvěrů domácnostem v posledních letech byla malá rozvinutost tohoto druhu bankovního podnikání v minulosti. Nově budovaný bankovní sektor se v první polovině 90. let věnoval spíše financování privatizace a podnikové sféry, úvěry domácnostem zůstávaly stranou zájmu. Nízká výchozí základna v kombinaci s transferem technologií a nových bankovních produktů od nových zahraničních vlastníků bank a s určitým poklesem zájmu některých nově privatizovaných podniků o zdroje od domácích bank významně přispívala k růstu úvěrů. [31]

Obrázek č. 5 graficky znázorňuje změny ve vývoji časové struktury poskytnutých korunových i cizoměnných úvěrů. Vývoj zde kopíruje tendence uvedené v předchozích třech etapách. Od roku 1993 nejdynamičtěji rostou krátkodobé úvěry, jejich podíl se zvýšil z 38 % na 45 % v roce 1997. Následně bankovní sektor reaguje na předchozí vývoj a přizpůsobuje délky splatnosti úvěrů podnikatelským záměrům.

Obrázek č. 5 Časová struktura poskytnutých korunových i cizoměnných úvěrů

Zdroj: [18]

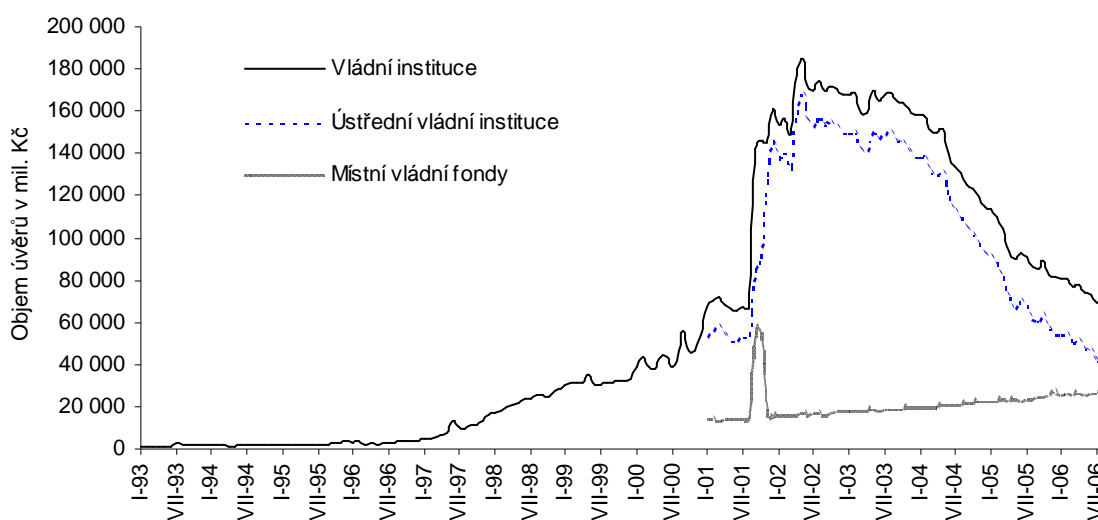
V dalších letech dlouhodobé úvěry rostou na úkor krátkodobých úvěrů se splatností do 1 roku. Krátkodobé úvěry vykazují v roce 2003 podíl na celkových úvěrech ve výši 25 %. Pokles

krátkodobých a střednědobých úvěrů ve prospěch dlouhodobých úvěrů, které dosahují v roce 2006 podíl až 55 % na celkových úvěrech, prezentuje výraznou změnu v časové struktuře poskytovaných úvěrů, jež byla započata v roce 1997. Střednědobé úvěry vykazují ve sledovaném období nejnižší volatilitu, jejich výše se pohybuje v rozmezí od 20 % do 30 %.

2.1 Úvěrové zadlužení v sektoru vládní instituce

Objem úvěrového zadlužení v sektoru vládních institucí patří v současnosti, z hlediska celého úvěrového trhu, spíše mezi méně významný sektor. Z následujícího obrázku je patrné, že na počátku tohoto století se však silně podílel na celkové úvěrové emisi v ČR.

Obrázek č. 6 Vývoj poskytnutých korunových i cizoměnných úvěrů vládním institucím

Zdroj: [18]

Dílčí segment úvěrů poskytnutých vládním institucím se odlišuje od vývoje celkového objemu poskytnutých korunových i cizoměnných úvěrů v ČR. Podíl tohoto segmentu na celkovém úvěrovém trhu vykazoval v druhé polovině devadesátých letech minimálních hodnot ve výši cca 3 %, to jest v absolutním vyjádření necelých 30 mld. Kč. K silnému zvýšení úvěrů dochází od roku 1997 a trvale rostou až do roku 2002, kdy podíl úvěrů poskytnutých vládním institucím dosáhl 20 %; v absolutním vyjádření cca 170 mld. Kč. Na konci roku 2002 dochází ke kulminaci a ke změně rostoucího trendu v klesající. V polovině roku 2006 objem úvěrů vládních institucí činí necelých 70 mld. Kč a představuje podíl na celkovém úvěrovém trhu cca

5,2 %. Z vývoje úvěrové emise u tohoto segmentu jsou zřejmé protichůdné tendence než probíhají na celém úvěrovém trhu.

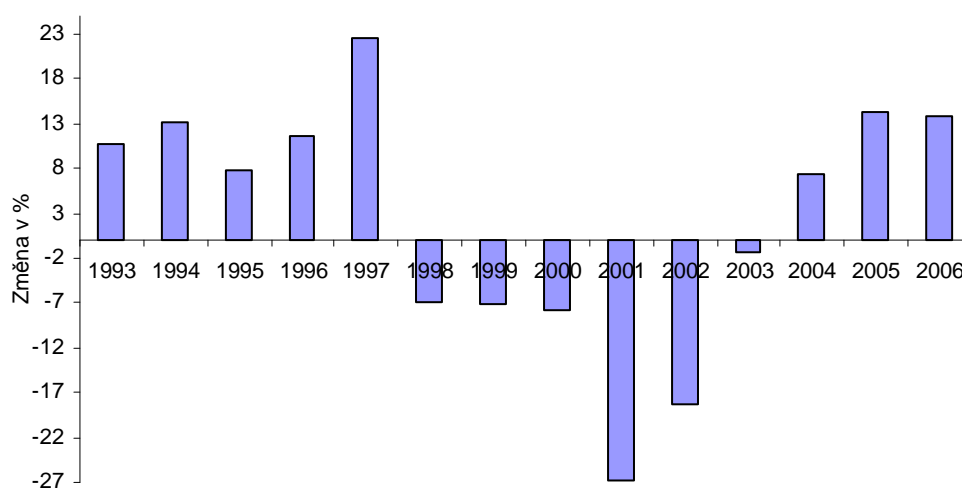
ČNB se k neobvyklému průběhu ve vývoji objemů úvěrů poskytnutých vládním institucím vyjádřila takto:

„V průběhu roku 2001 a 2002 docházelo k postupnému začlenění ČKA (Česká konsolidační agentura) do vládního sektoru a tím se tato organizace stala součástí ústřední vlády. Čistý úvěr vládě se od tohoto data vykazuje včetně ČKA. "Zlom" v časových řadách ARAD způsobuje právě tato metodická změna.“

2.2 Úvěrové zadlužení v sektoru nefinanční podniky

Vývoj korporátního sektoru je významný především z důvodu, že nefinanční podniky jsou nejvýznamnějším dlužníkem bank. Bankovní úvěry jsou po pohledávkách z obchodního styku a úvěrech ze zahraničí třetím nejvýznamnějším zdrojem financování podnikové sféry v ČR. Na rozdíl od předchozích let, kdy úvěry nefinančním podnikům spíše klesaly, přispívají nefinanční podniky zhruba od roku 2004 k poměrně vysokému meziročnímu růstu úvěrů. [8]

Obrázek č. 7 Úvěry nefinančním podnikům - meziroční změny v %

Zdroj: [18]

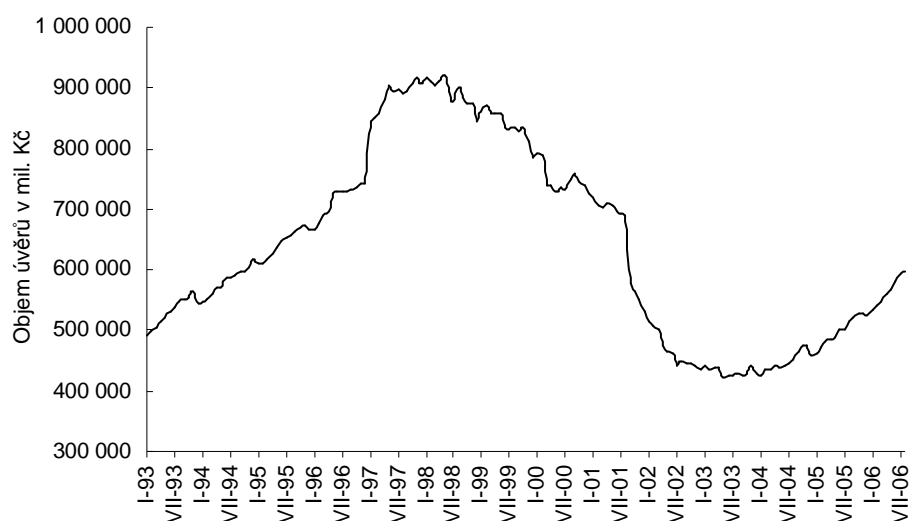
Dílčí segment nefinančních podniků kopíruje vývoj celkového objemu poskytnutých korunových i cizoměnných úvěrů v ČR uvedený v předchozí kapitole. Do roku 1997 dosahovalo průměrné meziroční tempo růstu 13,2 %. Následně v letech 1998 až do první

poloviny roku 2003 docházelo k meziročnímu průměrnému poklesu ve výši 13,4 %. Do kladných čísel se růst úvěrů podnikům dostává v druhé polovině roku 2003 a trvá až do současnosti. V roce 2005 došlo k výraznému zrychlení dynamiky úvěrů české podnikové sféry, převýšení v porovnání s předchozím rokem činí 7 bodů. Průměrné roční tempo růstu činí v této etapě 8,5 %.

Banky v současné době nejsou ochotny vzhledem k negativním zkušenostem z minulosti akceptovat zvýšené riziko vyplývající z úvěrování podnikového sektoru, proto obracejí svou pozornost k obyvatelstvu a k jiným méně rizikovým obchodním aktivitám. [7]

Aktuálně vykazované hodnoty roku 2006 odpovídají přibližně úrovni objemu úvěrů z let 1994-1995.

Obrázek č. 8 Vývoj objemu úvěrů nefinančním podnikům

Zdroj: [ČNB]

Na uvedeném vývoji se mohl podílet také fakt, že období 1999-2001 bylo v bankovním sektoru významně poznamenáno privatizací tří velkých českých bank a zavedením nucené správy v IPB. [6] Zároveň od roku 1999 působil jako významný zdroj vnějšího financování ekonomických aktivit podniků příliv přímých zahraničních investic, spojených s novými investicemi v ČR, s privatizací státního majetku a s restrukturalizací podniků. [24]

2.2.1 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt (dále jen HDP) je nejobsáhlejší mírou celkové produkce statků a služeb v zemi. Je to součet hodnoty spotřeby, investic, vládních nákupů statků a služeb a čistých vývozů vyjádřených v peněžních jednotkách. [30]

Tabulka č. 2 Vývoj HDP v ČR - meziroční změny v %

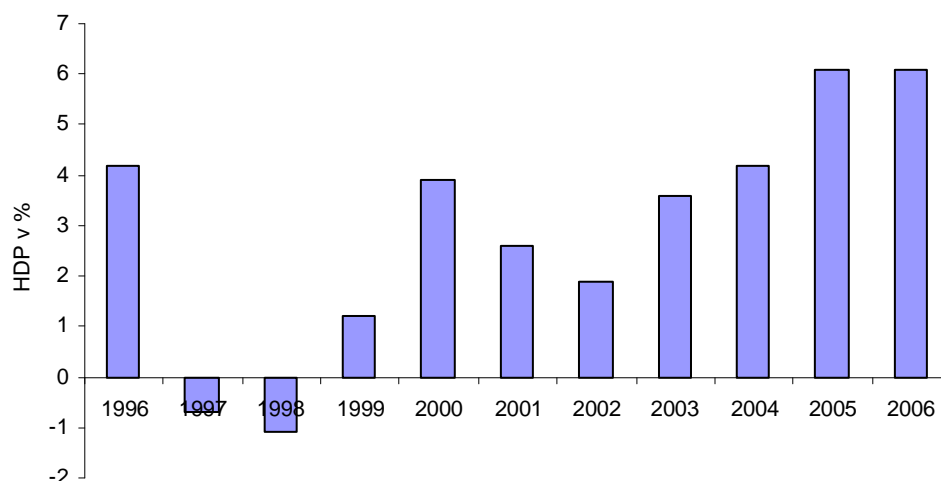
Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
HDP	4,2	-0,7	-1,1	1,2	3,9	2,6	1,9	3,6	4,2	6,1	6,1

Zdroj: [19]

Hodnoty HDP jsou stěžejním ukazatelem, jež charakterizují vývoj celé ekonomiky. Předpokládám, že u segmentu nefinančních podniků existuje závislost mezi objemem úvěrové emise a vývojem HDP. Domnívám se, že mezi těmito veličinami je přímoúměrná závislost.

Ekonomickou situaci v ČR do roku 1996 ovlivňovalo několik faktorů. V letech 1995 - 1996 ekonomika dynamicky rostla při růstu úvěrové emise průměrně 13,2 % ročně, současně však narůstaly nerovnovážné tendence.

Obrázek č. 9 Vývoj HDP v ČR - meziroční změny v %

Zdroj: [19]

Na jedné straně existovala nesporná pozitivita: HDP rostl, a to při velmi mírné nezaměstnanosti okolo 3 %. Inflace se snižovala pod hranici 10 %, veřejné rozpočty byly vcelku vyrovnané. Podrobnější pohled však odhaluje slabiny tohoto vývoje: vysoké přírůstky mezd nekryté produktivitou, značný předstih růstu domácí poptávky nad růstem HDP, změna kladného

salda investiční pozice státu na deficit, nadměrný příliv vnějších, především krátkodobých finančních aktiv. To vše lze charakterizovat jako symptomy přehřívání ekonomiky. Po úpravě fiskální a hlavně monetární politiky došlo v následujících letech k poklesu tempa růstu HDP. Nezdravý vývoj v platební bilanci a pokles devizových rezerv vyústily v květnu 1997 hromadným výprodejem korunových aktiv a nákupem deviz. [6]

V období 1997 - 1998 byla ekonomická situace v ČR negativně ovlivněna měnovým otřesem a doprovázena výrazným poklesem HDP, tempo růstu dosahovalo záporných hodnot - 0,7 % až - 1,1 %.

Zatímco v roce 1999 ekonomika ještě stagnovala, v následujících letech se dostavil její vzestup. Při stagnaci či snižujícím se tempu růstu HDP v období 2000 až 2002 je v bankovním sektoru patrná obezřetnost při poskytování úvěrů. V segmentu nefinančních podniků došlo k poklesu úvěrové aktivity na celých šest let. Až do roku 2003 docházelo k meziročnímu průměrnému poklesu úvěrů ve výši průměrně 13,4 %. V letech 2004 až 2006 pokračovala akcelerace růstu české ekonomiky. K tomuto růstu přispívala domácí poptávka a zahraniční sektor. Úvěrový trh u nefinančních podniků reaguje s více jak ročním zpožděním a začíná výrazně růst teprve od roku 2004 a se stabilním růstem hodnot HDP má úvěrová emise vzestupný trend až do současnosti.

Výše uvedené tendence ve vývoji objemů úvěrů nefinančním podnikům ve vztahu k vývoji hodnot HDP potvrzují hypotézu o přímoúměrné závislosti. Kdy při klesajícím HDP dochází k poklesu bankovního zprostředkování u nefinančních podniků. Při stagnaci či snižujícím se tempu růstu HDP je v bankovním sektoru patrná obezřetnost a tempo růstu úvěrů vykazuje záporných hodnot.

Na uvedeném vývoji se podílela celá řada jiných faktorů, jako negativní zkušenosti bankovního sektoru s vývojem klasifikovaných úvěrů u nefinančních podniků v minulosti, privatizace tří velkých bank, konkurenční prostředí atd. Vzhledem k velké otevřenosti české ekonomiky je významným determinantem vývoj zahraničního obchodu.

2.2.2 Klasifikované úvěry

K hodnocení rizik u již poskytnutých i nově poskytovaných úvěrů slouží klasifikace pohledávek s cílem zjišťovat kvalitu úvěrového portfolia bank. Klasifikaci provádí obchodní banky již od roku 1994 v návaznosti na metodiku vydanou Českou národní bankou. Základní kritérium je členění pohledávek do pěti skupin dle rizikovosti na:

1. standardní pohledávky,
2. sledované pohledávky,
3. nestandardní pohledávky,
4. pochybné pohledávky,
5. ztrátové pohledávky,

S rostoucím číslem kategorie se zvyšuje rizikovost pohledávek.

Z následujícího obrázku č. 10 je patrný sestupný trend ve vývoji klasifikovaných úvěrů u nefinančních podniků od roku 2002 až do února roku 2007. Časové řady klasifikovaných úvěrů za období devadesátých let minulého století nejsou na internetových stránkách ČNB dostupné. Srovnání těchto dat by bylo zavádějící z důvodu níže popsaného vyvedení významných klasifikovaných úvěrů mimo bankovního sektor.

Obrázek č. 10 Vývoj klasifikovaných úvěrů u nefinančních podniků

Zdroj: [18]

Bankovní sektor se v druhé polovině devadesátých let dostal v oblasti klasifikovaných úvěrů na velmi nepříznivou pozici mezi transformujícími se ekonomikami, která sebou nesla mimořádně vysoké ztráty. [6]

V letech 1997 až 2001 se pohyboval objem klasifikovaných úvěrů v intervalu od cca 200 mld. Kč až do 300 mld. Kč. Tyto hodnoty dosáhly velkých změn v návaznosti na přesun rizikových aktiv do Konsolidační banky s cílem očistit komerční banky před plánovanou privatizací od rizikových úvěrů.

Zveřejnění existence tzv. skrytých dluhů, ukrytých v transformačních institucích (Konsolidační banka, Česká finanční, Česká inkasní) počátkem roku 1998 bylo správné a nutné. Avšak to, že tyto přesunuté nezdravé dluhy byly označeny jako „skrytý státní dluh“, přestože šlo o nesplácené dluhy převážně soukromých subjektů, vytvořilo významný precedent a vážný problém morálního hazardu. [12]

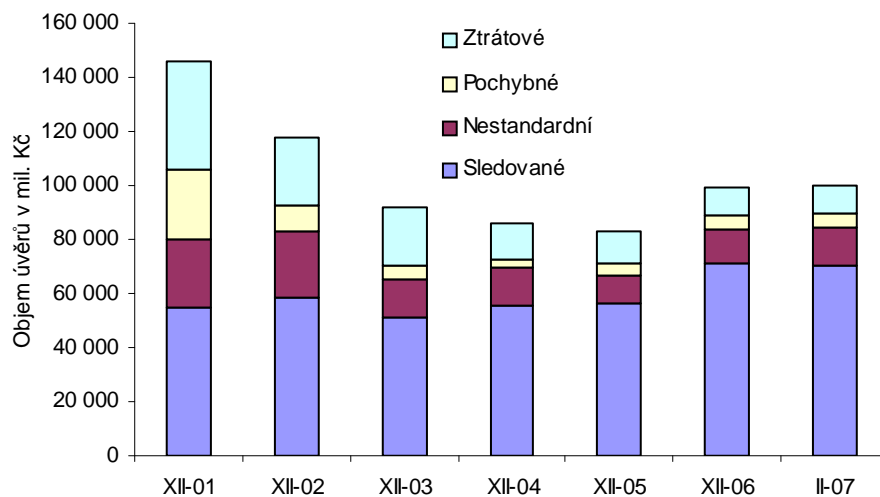
Dále v průběhu roku 2001 byl objem klasifikovaných úvěrů ovlivněn převodem pohledávek bývalé Investiční a poštovní banky do České konsolidační agentury. Údaje o klasifikovaných úvěrech v ČR zahrnují banky s licenci (bez bank v nucené správě) a bez instituce skupiny Konsolidační agentury, která ovšem spravuje rozhodující objem špatných úvěrů. Tím je přehled značně zkreslen. Změnou Konsolidační banky na Konsolidační agenturu v roce 2001 byl problém převzatých špatných úvěrů opticky vytlačen mimo bankovní soustavu. Podíl špatných úvěrů v ČR je při mezinárodním srovnání stále vysoký, ohrožuje pozitivní ekonomický vývoj země a dokazuje hloubku vnitřního dluhového problému, fiskální a pseudofiskální náklady jeho řešení dosahují úrovně v řádu stovek miliard Kč. [12]

Při hodnocení dat od roku 2002 se kvalita úvěrů směřujících do podnikové sféry postupně zlepšuje. Na počátku tohoto období tvořily klasifikované úvěry nefinančním podnikům téměř 146 mld. Kč z celkově poskytnutých cca 514 mld. Kč úvěrů, což představuje podíl ve výši přes 28 %. Při porovnání s aktuální situací ke konci roku 2006, kde objem klasifikovaných úvěrů v tomto segmentu činí cca 100 mld. Kč z celkového objemu kolem 600 mld. Kč úvěrů poskytnutých korporátnímu sektoru, to jest podíl kolem 16 %, je patrný pozitivní trend ve zlepšování kvality úvěrového portfolia.

Zajímavé změny proběhly ve struktuře klasifikovaných úvěrů. Od konce roku 2001 je zřejmý trend snižování objemu klasifikovaných pohledávek ve vyšších rizikových skupinách (sk. 3, sk. 4, sk. 5) ve prospěch pohledávek sledovaných (sk. 2). Sledované pohledávky tvoří k únoru roku 2007 cca 70 % všech klasifikovaných pohledávek. Vzhledem ke skutečnosti, že

kategorie sledovaných pohledávek zahrnuje úvěry po splatnosti v intervalu 30 - 90 dnů, lze v současné době za skutečně problematickou považovat zbylou necelou třetinu klasifikovaných úvěrů.

Obrázek č. 11 Struktura klasifikovaných pohledávek z úvěrů nefinančním podnikům

Zdroj: [18]

Ke zkvalitňování úvěrového portfolia bank výrazně přispívá Centrální registr úvěrů (CRÚ) provozovaný ČNB. CRÚ je v provozu od roku 2002, banky zde čerpají informace o platební morálce dlužníků a úvěrové angažovanosti u ostatních bankovních institucí.

2.3 Úvěrové zadlužení v sektoru domácnosti

Rostoucí zadlužování obyvatelstva patří k dynamicky se rozvíjejícímu segmentu na českém úvěrovém trhu. Ve své diplomové práci popisují tuto problematiku samostatnou kapitolou s cílem podrobněji analyzovat vývoj objemu a struktury poskytovaných úvěrů spolu s analýzou možných příčin a následných rizik u tohoto segmentu. Tento trend několika posledních let, kterému se nevyhnuly ani ostatní nové členské země Evropské unie, vytváří potenciální hrozbu předlužení některých českých domácností a současně ovlivňuje rizikový profil některých bank.

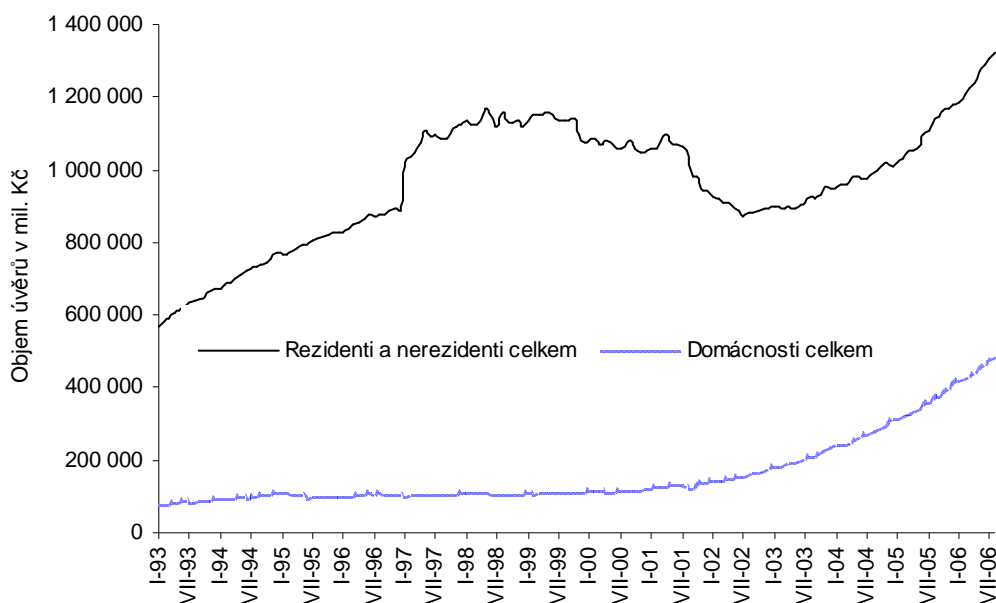
3. Zadluženost českých domácností

Česká národní banka ve své zveřejněné Zprávě o finanční stabilitě za rok 2005 věnuje rostoucímu zadlužování obyvatelstva mimořádnou pozornost. Domácnosti jsou po nefinančních podnicích druhým nejvýznamnějším dlužníkem finančního sektoru.

3.1 Vývoj a struktura zadluženosti v sektoru domácností

Dynamický vývoj úvěrů domácnostem se projevuje v růstu podílu zadluženosti tohoto sektoru na celkových úvěrech. V průběhu devadesátých let tento podíl osciluje kolem hodnoty 10 %. Od roku 1999 se však podíl na celkových úvěrech výrazně zvyšuje až na úroveň 36 % v roce 2006. Za sledované období došlo více jak k trojnásobnému růstu tohoto podílu v nominálních hodnotách.

Obrázek č. 12 Vývoj celkového objemu úvěrů a úvěrů domácností

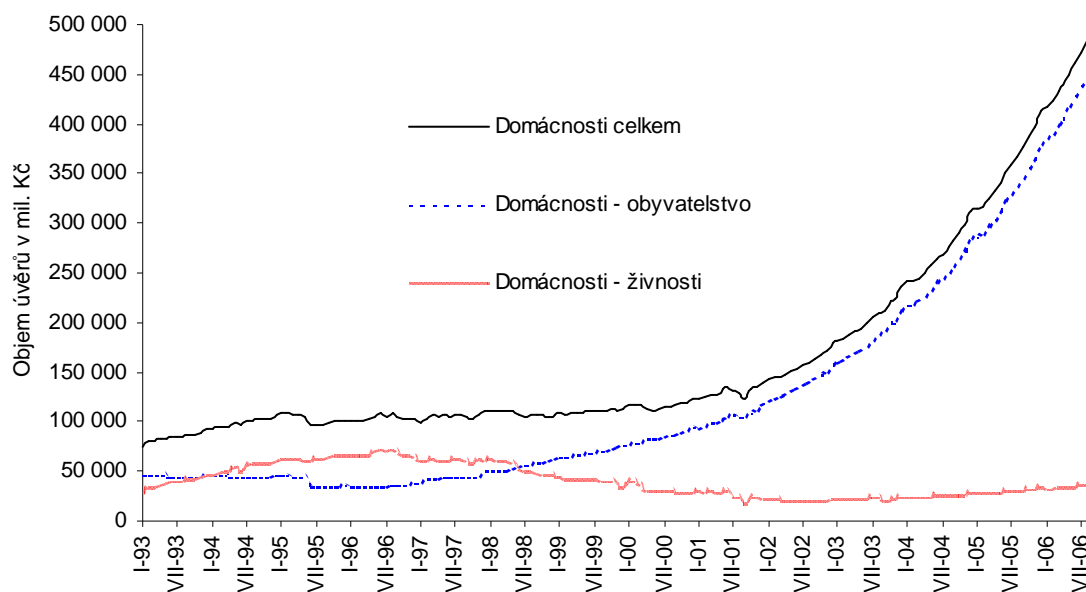
Zdroj: [18]

V průběhu devadesátých let nezaznamenal úvěrový trh v segmentu domácností markantnějších změn. Za celé desetiletí nedošlo k výrazným zvrátům a zadlužení domácností v některých fázích i klesalo. Důvody lze spatřovat v neisté budoucnosti, rozsáhlých

ekonomických a sociálních změnách, neochotě bankovních ústavů půjčovat drobným klientům, vysokých úrocích, výkyvech v cenové hladině a pod. [1]

Podíl úvěrů poskytnutých živnostníkům se v této etapě pohyboval v intervalu od 39 % do 68 % na celkových úvěrech domácnostem.

Obrázek č. 13 Vývoj objemu úvěrů domácností

Zdroj: [18]

Ke zlomu v zadlužení domácností dochází koncem minulého století, přibližně v polovině roku 1999. Uvedený trend je patrný z celkového objemu úvěrů domácnostem, kdy úvěry vzrostly z cca 108 mld. Kč v roce 1999 na více jak čtyřnásobek a to na úroveň 482 mld. Kč v polovině roku 2006.

Úvěry poskytnuté živnostníkům v tomto období klesaly až k hodnotě cca 7 % podílu v roce 2006. Tento vývoj byl ovlivněn obezřetnou úvěrovou politikou bank jako reakcí na růst zadluženosti tohoto subsektoru v polovině devadesátých let a na negativní vývoj klasifikovaných úvěrů v minulosti.

Tabulka č. 3 Vývoj objemu úvěrů domácností - meziroční změny v %

Období	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Změna v %	23,0	16,2	-5,6	1,6	6,8	-3,0	4,8	9,2	13,6	28,3	31,9	32,4	32,4	17,0

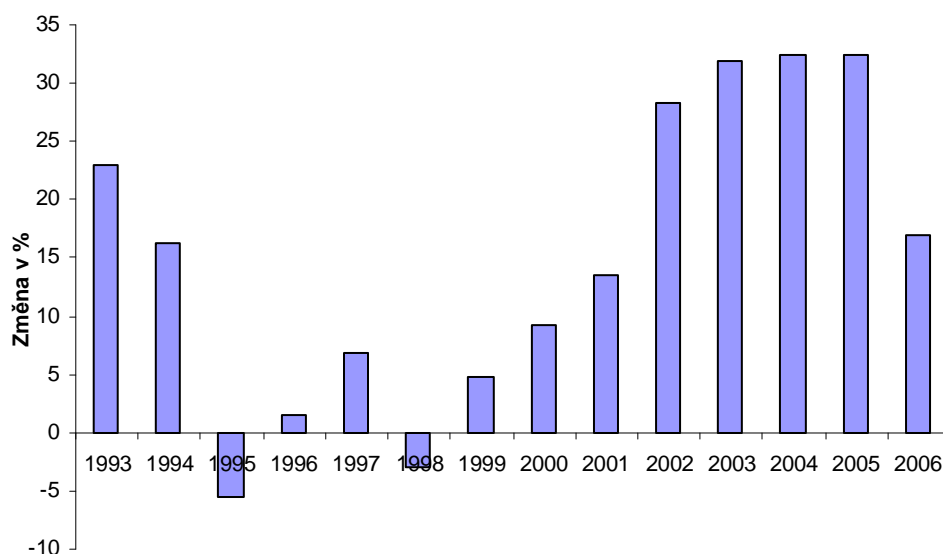
Zdroj: [18]

Obdobně změnu trendu naznačují hodnoty v tabulce č. 3 spolu s grafickým výstupem zobrazující meziroční změny v objemu poskytovaných úvěrů domácnostem.

Zatímco v devadesátých letech docházelo střídavě k růstu a poklesu úvěrů přijatých domácnostmi, od počátku dalšího desetiletí se tento trend změnil. V této fázi dochází k růstu objemu úvěrů poskytnutých domácnostem a v posledních čtyřech letech kolísá meziroční tempo růstu těchto úvěrů nad hodnotou 30 %.

Růst objemu úvěrů se projevuje dalším zvýšením poměru celkové zadluženosti domácností na HDP. Ještě v prvním čtvrtletí roku 2006 činil tento poměr 17,6 % a do pololetí roku 2006 vzrostl na 18,5 %. Při porovnání s eurozónou, kde poměr zadluženosti domácností na HDP činí v tomto období 58,5 %, je z hlediska hodnocení tohoto poměru zadluženost v ČR u segmentu domácností sotva třetinová. [9]

Obrázek č. 14 Vývoj objemu úvěrů domácností - meziroční změny v %

Zdroj: [18]

Výše uvedené tendence ve vývoji objemu úvěrů a meziročních přírůstků úvěrů poskytnutých domácnostem potvrzují hypotézu o výrazné změně chování domácností na konci devadesátých let. Od roku 1999 se dluhy domácností každoročně nepřetržitě zvyšují.

3.1.1 Úvěry na bydlení a spotřebitelské úvěry

Úvěry na bydlení sehrávají v procesu zadlužování domácností v ČR významnou roli, což je dáno souběhem několika faktorů najednou:

- rostoucí poptávka po bydlení, demografické vlivy,
- pokles úrokových sazeb,
- růst disponibilního důchodu,
- vysoce konkurenční prostředí na finančním trhu. [2]

Úvěry na bydlení jsou tvořeny hypotéčnými úvěry a úvěry ze stavebního spoření včetně překlenovacích úvěrů. K pololetí roku 2006 tvořily úvěry na bydlení více jak 81 % z celkových úvěrů poskytnutých domácnostem. Stavební spořitelny poskytly za 1. pololetí roku 2006 úvěry ve výši 10 mld. Kč oproti 46 mld. Kč poskytnutých hypotéčnými bankami.

Dle dosavadních odhadů má v ČR úvěr na bydlení asi 3,1-3,5 % lidí, což představuje částku přes 390 miliard korun, avšak před šesti lety šlo o necelých 60 miliard korun - viz tabulka níže. V tomto období došlo více jak k šestinásobnému růstu úvěrů na bydlení. [2]

Tabulka č. 4 Vývoj úvěrů na bydlení a spotřebitelských úvěrů

Rok	Úvěry na bydlení - v mil. Kč			Spotř. a ostatní úvěry
	celkem	hypotéční	ze st. spoř.	
31.12.2000	59 974	28 963	31 011	62 545
31.12.2001	80 714	43 691	37 023	58 468
31.12.2002	112 532	66 224	46 308	66 090
31.12.2003	166 033	102 436	63 597	69 535
31.12.2004	238 580	154 396	84 184	73 257
31.12.2005	334 527	226 464	108 063	78 368
30.06.2006	391 083	272 382	118 701	81 477

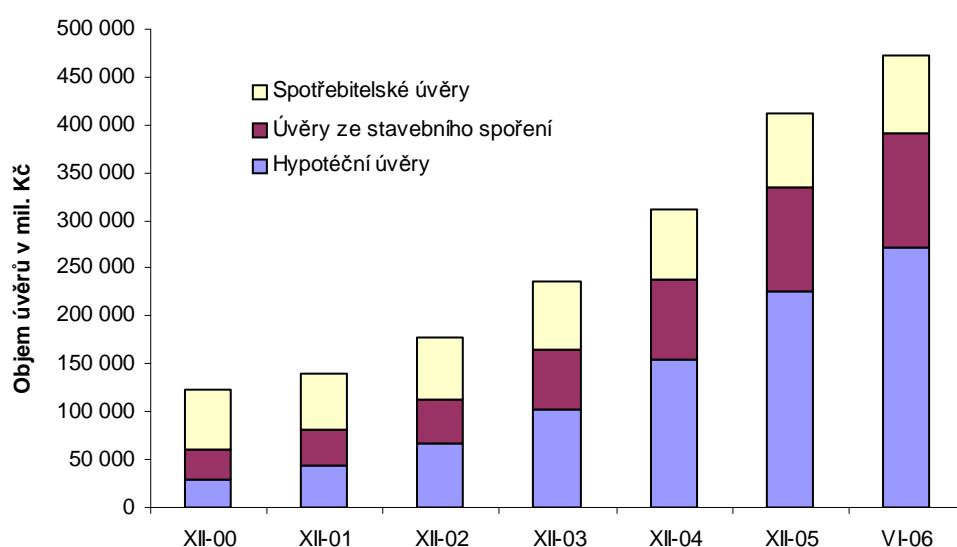
Zdroj: [18]

Vývoj struktury úvěrů je dobře patrný i z následujícího obrázku č. 15. Počátkem století byl poměr hypotéčních úvěrů a úvěrů ze stavebního spoření vyrovnaný a celkově srovnatelný se spotřebitelskými úvěry. Během následujících let došlo k dynamickému růstu hypotéčních úvěrů na téměř desetinásobek v roce 2006 oproti roku 2000. Úvěry ze stavebního spoření vzrostly v tomto období skoro čtyřnásobně. V roce 2006 dojde opět k dosažení rekordních

hodnot v objemu úvěrů na bydlení. Již údaje k pololetí roku 2006 výrazně převyšují hodnoty dosažené za celý rok 2005.

Spotřebitelské a ostatní úvěry nezaznamenaly v absolutním vyjádření ve sledovaném sedmiletém období výraznějších změn. Z hodnoty přes 62 mld. Kč uvedených v roce 2000 narostly na 81,5 mld. do poloviny roku 2006. Významná je zde však změna poměru těchto úvěrů na celkových úvěrech poskytnutých domácnostem. V roce 2000 se spotřebitelské úvěry podílely více jak z 50 % na celkových úvěrech poskytnutých domácnostem a v roce 2006 však již nedosahují ani 19 %.

Obrázek č. 15 Vývoj objemu úvěrů na bydlení a spotřebitelských úvěrů

Zdroj: [18]

Z výše popsaného je patrná změna v celkové struktuře úvěrů poskytovaných domácnostem od převažujících spotřebních úvěrů v roce 2000 ve prospěch dlouhodobého financování bydlení prostřednictvím hypotéčních úvěrů a úvěrů ze stavebního spoření.

Mimo faktory uvedené na počátku této subkapitoly, lze spatřovat důvody pro výrazně vyšší dynamiku růstu úvěrů na bydlení také v jejich příznivější ceně oproti úvěrům spotřebitelským. Dle statistických dat uvedených ČNB činila v roce 2002 průměrná úroková sazba u spotřebitelských úvěrů 13,83 % p.a. a do pololetí roku 2006 nepatrně poklesla na 13,70 % p.a.. Zatímco pro financování bydlení činila v roce 2002 průměrná úroková sazba 7,11 % p.a. a v polovině roku 2006 tvořila jen 4,99 % p.a.

3.2 Poptávkové faktory

Při hledání příčin, jež vedly ke zvratu trendu na přelomu století, se nejprve zaměřuji na úrokové sazby. Ty určují cenu zápůjčních fondů. Úrokové sazby jsou domácnostmi zároveň považovány za jeden z klíčových parametrů k rozhodování, což prokazují i některé studie.

Při posuzování vývoje zadluženosti domácností z hlediska úvěrového transmisního mechanismu mají významný vliv podmínky úvěrového trhu vyjádřené prostřednictvím nákladů spojených s čerpáním úvěrů. Podobnou problematikou jsem se v minulosti zabýval ve své bakalářské práci [14]. Kde jsem analyzoval vztahy mezi úrokovou sazbou na nově poskytnuté úvěry a vývojem jejich objemu jak v rámci celého úvěrového trhu tak v jeho dílčích segmentech. Uvedené vztahy byly statisticky hodnoceny, podrobná analýza segmentu domácností a obyvatelstva je uvedena v následující subkapitole.

3.2.1 Vliv úrokové sazby na objem poskytovaných úvěrů domácnostem

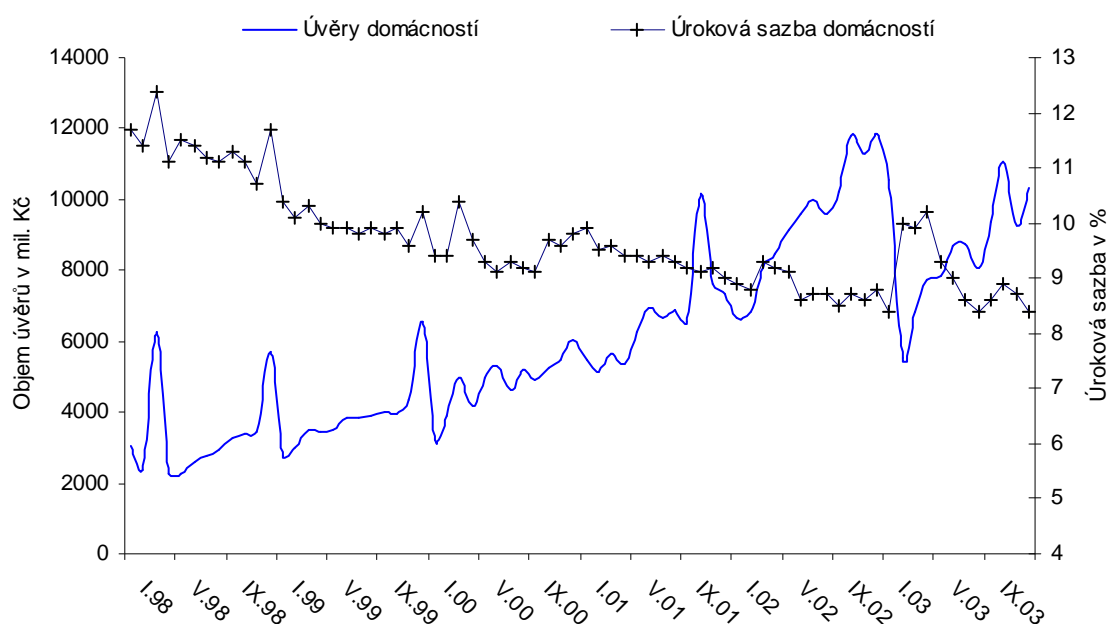
Uvedená regresní analýza hodnotí vývoj přírůstků nově poskytnutých klientských bankovních úvěrů domácnostem - obyvatelstvu v nominálním vyjádření (dále jen úvěry domácností) a nominální úrokové zápůjční sazby obchodních bank z klientských úvěrů poskytnutých domácnostem - obyvatelstvu (dále jen úroková sazba domácností) v období leden 1998 až prosinec 2003.

Empirická data sledovaných veličin jsou uvedena v příloze č. 1 a graficky zpracována v obrázku č. 16, kde je patrný trend snižování úrokových sazeb domácnostem při rostoucím objemu úvěrů domácnostem.

Hypotéza

Předpokládám, že v segmentu domácností se projeví závislost úvěrového přírůstku na klesajících úrokových sazbách. Domnívám se, že úvěry domácností reagují na změnu úrokové sazby domácností s určitým zpožděním. Proto v následující analýze budu testovat hypotézu o časovém zpoždění sledovaných veličin. Očekávám, že závislost vyjádřená korelačním koeficientem bude nabývat vyšších hodnot při zahrnutí časového zpoždění vstupních dat.

Obrázek č. 16 Vývoj úrokové sazby domácností a úvěrů domácností

Zdroj: [18]

Ve sledovaném období došlo ke změně úrokové sazby domácnostem jen o 3,3 p.b. Toto snížení mělo za následek více než trojnásobný nárůst úvěrů poskytnutých domácnostem. Zajímavé je srovnání s celkovou situací na peněžním trhu, kdy daleko větší snížení úrokové sazby celkem (z 15,07 % na 3,7 %) vyvolalo nárůst celkového objemu poskytnutých úvěrů na necelý dvojnásobek. Je pravděpodobné, že na zvýšení úvěrů domácnostem měly vliv i jiné faktory, než úroková sazba, jako např.: rostoucí spotřeba domácností, zvýšená konkurence bankovního sektoru, nové bankovní produkty, změna životního stylu apod.

K bližšímu zkoumání závislosti jednotlivých proměnných jsem užil program Statgraphics Plus for Windows, Version 3.1 (dále jen Statgraphics). [3] Pomocí statistického programu jsem hledal funkční závislost mezi sledovanými proměnnými, které vykazovaly nejnižší hodnoty reziduálního součtu čtverců od empirických dat.

Pro hodnocení vzájemné závislosti uvedených veličin jsem zvolil hyperbolický regresní model typu Reciprocal-X, který vhodně popisuje teoretický předpoklad závislosti ekonomických veličin. Uvedený vztah byl statisticky analyzován s tím, že do modelu byla zařazena významná proměnná s jednoměsíčním zpožděním - objemu nově poskytnutých úvěrů domácnostem.

Tabulka č. 5 Regresní analýza úrokové sazby domácností a úvěrů domácností

Regression Analysis - Reciprocal-X model: $Y = a + b/X$

Dependent variable: uv_dom_1

Independent variable: us_dom

Parameter	Estimate	Standard Error	T Statistic	P-Value
Intercept	-17171,9	2212,91	-7,75986	0,0000
Slope	224720,0	21199,4	10,6003	0,0000

Analysis of Variance

Source	Sum of Squares	Df	Mean Square	F-Ratio	P-Value
Model	3,05334E8	1	3,05334E8	112,37	0,0000
Residual	1,87495E8	69	2,71731E6		
Total (Corr.)	4,92828E8	70			

Correlation Coefficient = 0,787117

R-squared = 61,9554 percent

Standard Error of Est. = 1648,43

Dosazením vypočtených regresních parametrů do regresní funkce dostaneme výběrovou regresní funkci, která popisuje závislost mezi úrokovou sazbou domácnostem a objemem úvěrů domácnostem s jednoměsíčním zpožděním, tak že při klesající úrokové sazbě domácností dochází k růstu objemu úvěrů domácností s jednoměsíčním zpožděním.

$$uv_dom_1 = -17171,9 + 224720/us_dom$$

Rozptylový diagram spolu s výběrovou regresní hyperbolou a konfidenčním a predikčním intervalem je zobrazen v příloze č. 2. Hodnota P-Value v analýze rozptylu udává statisticky významnou závislost mezi úrokovou sazbou domácnostem a objemem úvěrů domácností s jednoměsíčním zpožděním na hladině významnosti 99 %. Index determinance R-squared vypovídá, že výběrový regresní model vysvětluje cca 62 % variability objemu úvěrů domácnostem s jednoměsíčním zpožděním. Korelační koeficient je roven 0,787117 a ukazuje na středně silnou závislost mezi sledovanými proměnnými.

Zhodnocení hypotézy

Provedená analýza potvrdila hypotézu, že objem nově poskytnutých úvěrů obyvatelstvu je závislý na úrokové sazbě z těchto úvěrů. Zároveň lze konstatovat, že se rovněž potvrdil předpoklad o existenci časového zpoždění sledovaných dat. Analýza byla provedena za

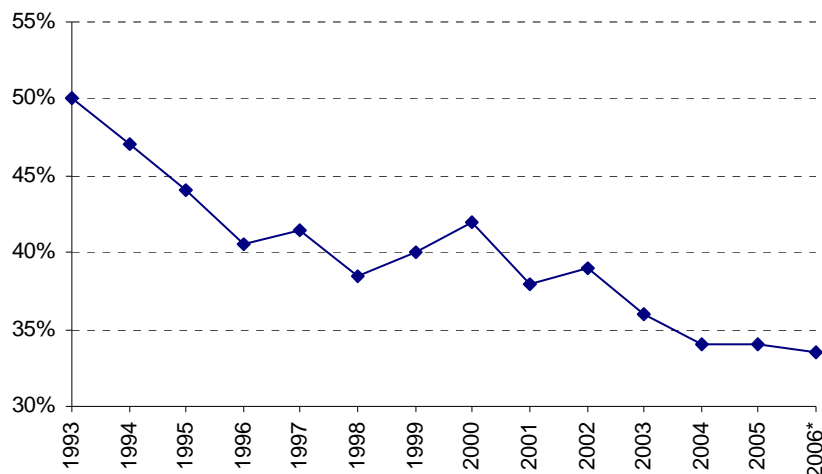
období klesajících úrokových sazeb, v případě rostoucích úrokových sazeb by výsledné hodnoty nemusely být stejné.

3.2.2 Důchody domácností

Další veličinou, která výrazně ovlivňuje změny v objemu poskytnutých úvěrů domácnostem, je zvyšování příjmů domácností. Finanční instituce hodnotí v úvěrovém procesu bonitu žadatele. Zejména skutečnost, jak vysoké jsou příjmy žadatele ve vztahu k životnímu minimu. Po odečtení měsíčních plateb spojených s úvěrem, by žadateli měl zbýt určitý přebytek. Empiricky lze za obecně platnou hodnotu považovat přebytek ve výši 1,5 násobku životního minima.

Při hodnocení vývoje podílu této částky na průměrných mzdách v České republice, je zřejmé že na straně českých domácností dochází k tvorbě stále většího prostoru pro příjem cizích finančních zdrojů. Jestliže v roce 1993 se podíl této částky pohyboval na úrovni 50 % tak do roku 2006 postupně klesal až pod hodnotu 34 %.

Obrázek č. 17 Podíl 1,5násobku životního minima na průměrné hrubé mzdě

Zdroj: [19] * údaj za první pololetí

Za další příčinu, jež ve svém důsledku ovlivnila nárůst dynamiky zadlužování českých domácností lze označit skutečnost, že domácnosti byly v devadesátých letech málo zadlužené. Nízká výchozí základna se do současného vývoje značně promítá. Při zohlednění útlumu

úvěrů v devadesátých letech, růstu disponibilních příjmů, demografických změn, je toho dynamický vývoj v posledních letech logickým důsledkem. [2]

3.2.3 Nemovitosti

Vysoká dynamika úvěrů na bydlení zvyšuje citlivost bilancí domácností na vývoj cen nemovitostí. S ohledem na nízké úrokové sazby a na spekulativní nákupy před vstupem ČR do EU a v souvislosti s nárůstem poptávky po nemovitostech financovaných „na dluh“ bývá často diskutováno riziko vytvoření cenové bubliny na trhu nemovitostí. Další impuls pro vzednutí poptávky po bydlení nadále umocňuje předpokládaný nárůst DPH na stavební práce související s bydlením z 5 na 19 %, ke kterému má dojít na začátku roku 2008. Nejistota ve výši DPH je „vodou na mlýn“ developerským společnostem a hypotéčním bankám. [8]

Za další z poptávkových faktorů, který ovlivňuje situaci na trhu s nemovitostmi lze považovat **demografický faktor**. Je možné se na něj dívat z mnoha různých hledisek. Za nejpodstatnější považují změny ve věkových strukturách obyvatelstva. V současné české populaci jsou klíčové silné věkové ročníky ze 70 let, nyní občané v produktivním věku kolem 30 - 35 let. Jde o generaci, jejíž návyky se podobají návykům obyvatel vyspělých tržních ekonomik a jež se dostává do fáze, kdy je nezbytné pořídit vlastní bydlení. Podstatná část z této skupiny populace dosahuje nadprůměrných výdělků a pro bankovní instituce představují atraktivní klientelu. [1]

3.3 Nabídkové faktory

Další silný faktor, který ovlivňuje ochotu domácností přijímat dluhy, je posílení **konkurence** na finančním trhu. Podobný jev probíhá v posledním desetiletí téměř v celé Evropě a stal se hnacím motorem ke zjednodušení urychlování a zlevňování procesu poskytování peněžních prostředků domácnostem. Jeden z průzkumů Evropské centrální banky v rámci Evropy naznačuje, že faktor konkurence patří mezi základní příčinu zjednodušení úvěrových standardů. Banky konkurenční faktor uvádí jako zcela nejvýznamnější faktor i v porovnání s faktorem očekávaného zlepšení ekonomiky či trhu s bydlením. Zároveň jej označily za stěžejní i do budoucna. [2]

Komerční banky v rámci silné konkurence nabízí nejrůznější škálu úvěrových produktů. V posledním roce se česká veřejnost často setkává se reklamním sloganem typu “hypotéka na počkání, či hypotéka na ruby“. Princip těchto produktů tkví v převrácení procesu poskytování úvěrů. Klient zpravidla sdělí bance pouze ústně potřebné informace a namísto obdrží schválenou úvěrovou nabídku, popřípadě přímo úvěrovou smlouvu k podpisu. Následně před započítáním vlastního čerpání dodá požadované podklady. Smysl produktu pro klienta je v tom, že má dopředu jistotu finančních prostředků pro realizaci svých bytových potřeb.

Struktura nabízených finančních produktů je natolik rozmanitá, že většina zájemců o půjčku nalezne na trhu možnost k řešení. Rozdíly jsou pak v úrokových sazbách (cenách) úvěrových produktů, u spotřebitelských úvěrů vyjadřováno hodnotou RPSN - reálná procentní sazba nákladů.

Cenu úvěru ovlivňuje především, kdo a na jaký účel prostředky poskytuje. Rozdíly na trhu mezi bankovními a nebankovními subjekty jsou značné a obecně známé. Nebankovní subjekty nabízí na trhu produkty kde úrokové sazby se pohybuje v řádu od desítek do stovek procent. Oproti tomu bankovní instituce se pohybují v řádu jednotek až desítek procent. Výše úrokové sazby navíc závisí na typu dlužníka jeho bonitě a v neposlední řadě na zajištění úvěru.

Významný nabídkový vliv spatřuji na **trhu nemovitostí**. Počty dokončených zahájených i rozestavěných staveb s charakterem bydlení, jsou nejvyšší od poloviny devadesátých let, kdy dobíhala předchozí extenzivní výstavba panelových domů. Již nyní lze očekávat, že rok 2007 bude díky nejisté situaci ohledně DPH u staveb pro bytové účely, rekordním v počtu dokončených bytů.

3.4 Rizika

Každý úvěrový závazek, který subjekt přijme, představuje určité riziko do budoucna. V případě zadlužení domácností jde zejména o riziko spojené s rostoucími úroky, neočekávanou životní situací, vývojem ekonomiky a v neposlední řadě vývojem na trhu nemovitostí. Z hlediska bankovního sektoru je postoj bank k riziku u domácností příznivější než v ostatních segmentech.

Podíl klasifikovaných úvěrů v sektoru obyvatelstva je 3,4 krát nižší než celkového úvěrového portfolia. Existují zde však významné rozdíly mezi jednotlivými typy úvěrů obyvatelstvu. Zatímco hypotéční úvěry a úvěry ze stavebního spoření vykazují podíl klasifikovaných úvěrů na úrovni 3 % - 4 %, u spotřebitelských se tento ukazatel pohybuje na úrovni kolem 10 %. Z hlediska splácení pohledávek je sektor obyvatelstva považován obecně za méně rizikového dlužníka. Ochota splácet a mobilizace prostředků je ve srovnání s podnikovým sektorem výrazně příznivější, zejména u úvěru poskytovaných na bydlení. [7]

Nižší rizikovitost úvěrů na bydlení souvisí s vyšším důrazem bank na hodnocení platební schopnosti klientů a existencí zajištění v podobě nemovitosti. Ztráta bydlení jako nezbytného statku je silným motivačním prostředkem pro splácení úvěru. Riziko vyplývající z nepříznivého životního vývoje je eliminováno kvalitními životními pojistkami. Naopak **spotřebitelské úvěry**, jejichž četnost je vyšší, ale dosahují obvykle nižších nominálních hodnot jsou obvykle poskytovány bez zajištění a představují pro banky vyšší míru rizika. [7]

Alternativou spotřebitelských úvěrů jsou v určité míře poskytovatelé rychlých půjček z nebankovního sektoru. Tyto produkty mají na trhu dozajista své místo. Nabídku rychlých půjček využívají většinou nízkopříjmové skupiny obyvatelstva, jež jsou často v tísní. A právě v těchto případech hraničí ceny těchto obchodů s lichvou, výjimkou nejsou úrokové sazby ve výši několika set procent. Leaderem na trhu je britská společnost Provident Financial, která ke konci roku 2005 v České republice evidovala 230 tisíc klientů s celkovou sumou úvěrů přes 3 mld. korun. Každý zájemce by si však měl být vědom rizik, jež vysokoúročené půjčky přinášejí. J. Bartoš v [4] označuje drahé půjčky „do domu“ jako rychlou cestu do **dluhové pasti**, domnívám se, že s tímto pojetím nelze nesouhlasit.

Rizikovým faktorem je **dynamika růstu úvěrů obyvatelstvu**. Na schopnost obyvatelstva splácet úvěry může ve střednědobém horizontu působit očekávané zvýšení inflace při stagnaci mezd. V souvislosti s reformou veřejných financí je pravděpodobné, že se nebudou nadále rychle zvyšovat platy zaměstnanců státního sektoru. Negativně může působit případné snižování cen nemovitostí i očekávané zvýšení úrokových sazeb. [7]

V období očekávání zvýšení úrokových sazeb, by každý subjekt měl důsledně zvažovat možnosti splácet dluhy a vést v patrnosti i možné nepříznivé životní situace. Mnohé

domácnosti si neuvědomují, že věřitelé mají k dispozici prostředky, kterými přinutí dlužníka dostát svým závazkům. Jedním z nástrojů vymáhání dluhu je **výkon soudních exekucí**. Počet exekucí každoročně roste a netýká se jen osob s nízkými příjmy. V roce 2004 se jednalo zhruba o 155 tisíc případů a v roce 2005 to bylo již přes 270 tisíc soudních exekucí. Což představuje meziroční nárůst o 74 %. Při úmyslu zadlužit se je třeba zvažovat priority, úvěr na bydlení by měl mít přednost před úvěrem na krátkodobé spotřební účely. [10]

3.5 Porovnání vývoje poskytovaných úvěrů domácnostem s vývojem v zahraničí

Česká republika není v procesu zadlužování výjimkou. Obdobný trend probíhá ve vyspělých zemích západní Evropy i jinde ve světě. Relativní velikost finančního sektoru vyjádřená jako poměr celkových aktiv finančního sektoru a HDP, tzv. ukazatel hloubky finančního zprostředkování se v ČR dlouhodobě pohybuje kolem 130 %. Hodnota za rok 2005 (136 %) reflektuje jak rychlý růst HDP, tak i významný růst aktiv finančního sektoru. V porovnání s jinými novými členskými zeměmi EU je hloubka zprostředkování a význam finančního sektoru v ČR větší, současně však dosažená hodnota odpovídá zhruba 40 % relativní velikosti finančních sektorů v zemích Evropy a průměru EU. [8]

3.5.1 Evropská unie

Po vstupu České republiky do EU je v tuzemsku platný princip jednotné bankovní licence. Bankovní subjekty zemí EU působí na teritoriu ČR jako pobočky zahraničních bank bez dalšího licencování. Tato situace zjednodušuje podnikání v sektoru a do určité míry přispívá k jeho růstu, prostřednictvím zrychlování procesů, vyšší konkurence, či zavádění nových know-how od mateřských zahraničních bank.

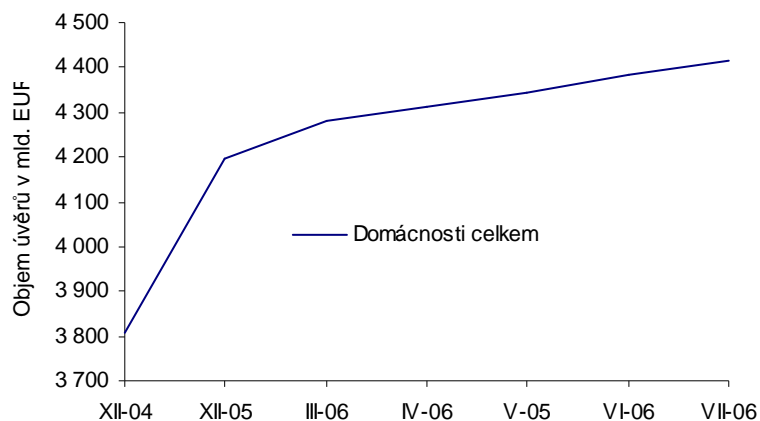
Tabulka č. 7 Porovnání úvěrů domácnostem s EU (v %)

	1998	1999	2000	2001	2002
ČR: úv. dom./ celk. úv.	10,2	11,2	12,7	18,0	24,8
EU: úv. dom./ celk. úv.	48,7	49,2	48,2	48,3	49,0

Zdroj: [23]

Zadlužování domácností v ČR se přibližuje úrovni v zahraničí. K porovnání jsou využity údaje za průměr Evropské unie. Z uvedených údajů vyplývá, že se zadluženost domácností v ČR v posledních letech výrazně zvyšovala a postupně se přibližovala průměru dosahovanému v některých zemích EU. Přesto však podíl úvěrů domácnostem na celkových úvěrech v ČR je ve srovnání s EU ke konci roku 2002 zhruba poloviční.

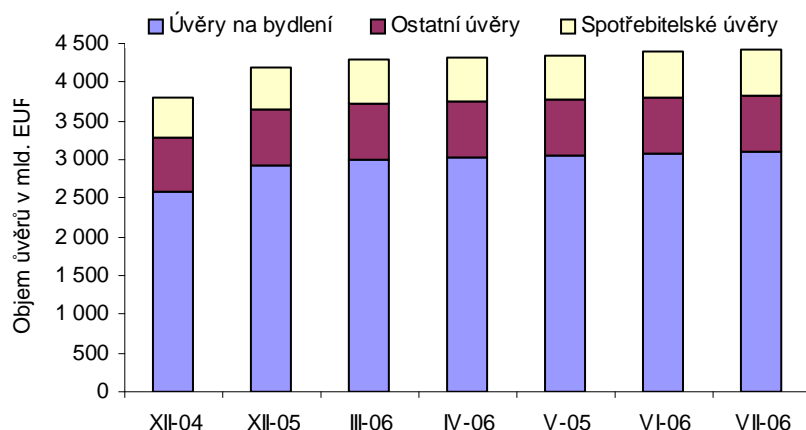
Obrázek č. 18 Vývoj celkového objemu úvěru domácností v EU

Zdroj: [13]

Z hlediska struktury poskytovaných úvěrů domácnostem jsou tendence v ČR podobné s vývojem v EU. Dynamický růst se týká především úvěrů z hypoték a stavebního spoření používaných na bytové účely.

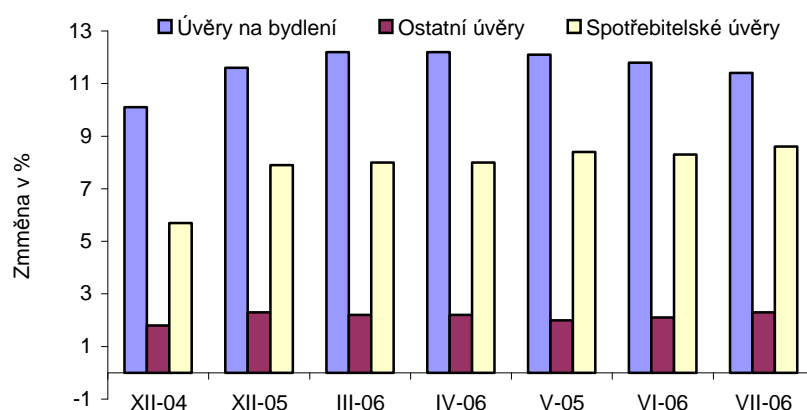
Obrázek č. 19 Struktura úvěrů domácností v EU

Zdroj: [13]

Spotřebitelské úvěry se v EU nijak dramaticky nezvyšují, meziroční tempo růstu za poslední 3 roky se pohybuje v intervalu od 5 % do cca 7,5 % a je srovnatelné s vývojem v ČR. Oproti tomu tempo růstu úvěrů na bydlení vykazuje ve sledovaném období v EU meziroční nárůst v intervalu od 10 % do 12 %. Zde je zajímavé srovnání s vývojem v ČR, kdy dynamika meziročních přírůstků úvěrů na bydlení přesahuje v posledních čtyřech letech výrazně hodnoty nad 40 %.

Obrázek č. 20 Úvěry domácnostem v EU - tempo růstu v %

Zdroj: [13]

3.5.2 Norsko

Norská centrální banka vydala v červenci 2006 studii věnovanou vývoji zadluženosti norských domácností, která přinesla celou řadu zajímavých poznatků. Zadluženost norských domácností patří k nejvyšším v celé Evropě. Její hodnota se pohybuje kolem 80 %; průměr za země Evropy činil v roce 2001 přibližně 37 %. I přes tuto skutečnost analýza konstatuje, že z makroekonomického pohledu zůstává finanční pozice norských domácností silná.

Zmíněná analýza se věnovala zejména hodnocení rostoucího zadlužování v rámci vybraných skupin domácností. Mezi zajímavými závěry jsou především následující zkušenosti:

- Podíl zadlužených domácností na počtu domácností v dané příjmové skupině roste s příjmem. 95 % norských domácností s nejvyššími příjmy je tedy zadlužených.
- Zadluženost norských domácností roste od konce 80. let.
- Roste počet jednočlenných domácností a tím i počet přijatých hypoték.

- Finanční majetek narostl primárně mezi domácnostmi bez dluhů nebo s nízkými dluhy.
- Domácnosti neakumulují pouze dluhy, ale i finanční majetek. [2]

3.5.3 Velká Británie

Bouřlivý růst hypotéčních úvěrů probíhá i ve Velké Británii. Britští analytici upozorňují na možná rizika přehřátí trhu s nemovitostmi, jejichž ceny dosahují v současnosti rekordních hodnot a rodinné finance by se tak mohly brzy v kombinaci s růstem úrokových sazeb a cen energií ocitnout pod značným tlakem. Dominantní roli i nadále sehrávají půjčky plynoucí z kreditních karet, které k červenci roku 2006 činily téměř 319 milionů liber. Celkové dluhy domácností včetně krátkodobých nezajištěných půjček přesáhly výši celkového ročního britského hospodářského výstupu a dosáhly 150 % disponibilního důchodu, když ještě na konci devadesátých let se disponibilnímu důchodu rovnaly. [21]

Consumer Credit Counselling Service poukázal na to, že domácnosti s nižším příjmem než 10 tisíc liber za rok mají v průměru dluhy za 20,3 tisíc liber. Což je 3,3 násobek jejich ročního disponibilního příjmu. U domácností s příjmy nad 30 tisíc liber ročně dosahují dluhy v průměru 70 tisíc liber, což není ani dvojnásobek jejich ročního disponibilního příjmu.

4. Zhodnocení

Diplomová práce sleduje vývoj úvěrové emise v České republice od roku 1993, kdy došlo k měnové odluce mezi ČR a SR, až do současnosti. V tomto období prošel český úvěrový trh bouřlivým vývojem a lze ho rozdělit do tří základních etap.

První etapa byla spojena s počátkem 90. let a trvala do roku 1997 při průměrném růstu objemu úvěrů cca 15 % ročně. Vnitřní i vnější postupné zadlužování se odrazilo ve vývoji bankovního sektoru, velké komerční banky ve vlastnictví státu setrvačně pokračovaly v poskytování rizikových úvěrů a k tomu přibýly problémy spojené s překotným zakládáním nových bank.

Zásadní vliv na druhou etapu měla měnová krize z roku 1997. V rámci této fáze došlo k meziročnímu poklesu objemu úvěrů o 0,2 % v roce 1998 až na hodnotu poklesu 10 % v roce 2001. Průměrně klesal objem úvěrů do roku 2002 o 4,4 % ročně. Třetí etapa se vyznačuje oživením úvěrové emise, započala v roce 2003 a trvá až do současnosti, v průměru dosahuje růst celého úvěrového trhu cca 12 % ročně.

V průběhu třech etap došlo ke změnám v časové struktuře poskytovaných úvěrů. Od roku 1993 nejdynamičtěji rostly úvěry krátkodobé, jejich podíl dosáhl v roce 1997 hodnoty ve výši 45 %. Následně reagoval bankovní sektor přizpůsobováním délky splatnosti úvěrů podnikatelským záměrům. Pokles krátkodobých a střednědobých úvěrů, ve prospěch dlouhodobých, které dosahují v roce 2006 podíl až 55 %, prezentuje výraznou změnu v časové struktuře poskytovaných úvěrů.

Podíl celkových úvěrů v ČR na HDP dosáhl k pololetí roku 2006 hodnotu 37,3 %. Z hlediska mezinárodního srovnání se pohybuje na srovnatelné úrovni zemí střední a východní Evropy. Při porovnání s eurozónou, kde průměr dosahuje cca 106 %, je podíl úvěrů v ČR na HDP přibližně třetinový.

Ve své diplomové práci zpracované na téma "Český úvěrový trh", popisují vývoj objemu a struktury úvěrů poskytovaných v ČR. Cílem práce bylo provést bližší analýzu vývoje úvěrů a možných příčin, které ovlivnily úvěrovou emisi, ve vybraném dílčím segmentu. Pro tento účel

jsem zvolil domácnosti, jež jsou po nefinančních podnicích druhým nejvýznamnějším dlužníkem finančního sektoru a vykazují intenzivní dynamický vývoj v růstu podílu zadluženosti na celkových úvěrech.

V devadesátých letech docházelo střídavě k poklesu a růstu úvěrů domácnostem, podíl osciloval kolem hodnoty 10 % na celkových úvěrech. Ke zlomu došlo na konci minulého století, od té doby podíl trvale roste až k hodnotám 36 % v roce 2006. Tyto tendence potvrzují hypotézu o výrazné změně chování domácností ke konci devadesátých let, od roku 1999 dluhy domácností každoročně rostou. Pozoruhodné je srovnání s celkovým úvěrovým trhem, který ještě během následujících třech let vykazoval pokles.

Segment domácnosti tvoří živnostníci a obyvatelstvo. Na počátku devadesátých let tvořily úvěry poskytnuté živnostníkům významný podíl na celkových úvěrech poskytnutým domácnostem a to v intervalu 39 % až 68 % v jednotlivých letech. V průběhu roku 1998 došlo k převrácení poměru, úvěry poskytnuté obyvatelstvu poprvé převýšily úvěry živnostníkům. Od té doby jejich podíl rapidně klesá až k hodnotám cca 7 % v roce 2006 ve prospěch úvěrů obyvatelstvu. Důvody lze spatřovat v obezřetné politice bank jako reakci na růst zadluženosti živnostníků v polovině devadesátých let a na negativní vývoj klasifikovaných úvěrů v minulosti.

Rychlé tempo růstu zadlužování v segmentu domácnosti - obyvatelstvo, které zaznamenáváme od konce minulého století přechází v dlouhodobý jev. V absolutním vyjádření činil objem poskytnutých úvěrů na počátku sledovaného období v roce 1993 přibližně 45 mld. Kč, do roku 2006 se zvýšil objem úvěrů desetinásobně. Co se týče vývoje struktury těchto úvěrů je zde patrný obdobný trend přesouvání z krátkodobých úvěrů do dlouhodobých, ostatně jako na celém úvěrovém trhu.

Z hlediska účelovosti poskytnutých úvěrů došlo od přelomu minulého století také k výrazným změnám. Jestliže v roce 2000 byl poměr hypotéčních úvěrů a úvěrů ze stavebního spoření vyrovnaný a celkově srovnatelný se spotřebitelskými a ostatními úvěry, pak během následujících let došlo k dynamickému růstu hypotéčních úvěrů na téměř desetinásobek z cca 28,9 mld. Kč v roce 2002 na víc jak 272 mld. Kč k pololetí 2006. Spotřebitelské a ostatní úvěry nezaznamenaly v absolutní výši v sedmiletém období větší změny, zajímavý je vývoj

poměru na celkových úvěrech poskytnutých domácnostem - obyvatelstvu. V roce 2000 se spotřebitelské úvěry podílely více jak 50 % a v roce 2006 nedosahují ani 19 % podílu.

V následující části diplomové práce se zaměřuji na hledání příčin, jež vedly ke zvratu ve vývoji úvěrů v segmentu domácnosti. Za klíčový faktor považuji změny úrokových sazeb. Provedl jsem regresní analýzu, hodnotící vývoj přírůstků nově poskytnutých klientských úvěrů domácnostem v kontextu s vývojem nominálních úrokových sazeb u těchto úvěrů. Provedená analýza potvrdila hypotézu, že objem nově poskytnutých úvěrů je závislý na úrokové sazbě z těchto úvěrů, a to tak že při klesající úrokové sazbě dochází k růstu objemu úvěrů. Statistický test byl proveden na hladině významnosti 99 %, výběrový regresní model zde popisuje cca 62 % variability objemu úvěrů, korelační koeficient je roven 0,787 a ukazuje na středně silnou závislost mezi sledovanými proměnnými.

Významný faktor, který ovlivňuje změny v objemu úvěrů domácnostem, je zvyšování jejich příjmů. Tato veličina byla analyzována ve vztahu výše příjmů k životnímu minimu. Sledován byl vývoj podílu 1,5násobku životního minima k průměrné hrubé mzdě. Při hodnocení vývoje podílu této částky na průměrných mzdách v České republice, je zřejmé, že na straně českých domácností dochází k tvorbě stále většího prostoru pro příjem cizích finančních zdrojů. Jestliže v roce 1993 se podíl této částky pohyboval na úrovni 50 % tak do roku 2006 postupně klesal až pod hodnotu 34 %.

Situace na trhu nemovitostí silně přispívá k růstu úvěrů poskytovaným domácnostem. Objem rozestavěných bytových jednotek na straně nabídky dosahuje historicky nejvyšších hodnot. Silný impuls pro vzednutí poptávky po bydlení a přímo ovlivňující růst objemu úvěrů nadále umocňuje předpokládaná změna DPH na stavební práce související s bydlením z 5 % na 19 %, ke které má dojít na začátku roku 2008. Dále realitní trh a úvěry na bydlení ovlivňuje demografický faktor. V současné české populaci jsou silné věkové ročníky ze 70 let, nyní občané v produktivním věku řešící otázku bydlení. Další silný faktor, který ovlivňuje ochotu domácností přijímat dluhy, je posílení konkurence na finančním trhu, jež vede ke zjednodušování urychlování a zlevňování procesu poskytování peněžních prostředků domácnostem.

Z hlediska rizika lze za nejvýznamnější považovat dynamiku růstu úvěrů obyvatelstvu. Podíl klasifikovaných úvěrů v sektoru obyvatelstva je 3,4 krát nižší než u celkového úvěrového portfolia. Rozdíl je u spotřebitelských úvěrů, kde klasifikované úvěry tvoří asi 10 %, oproti tomu u úvěrů na bydlení je to přibližně 3 % - 4 %. Alternativou spotřebitelských úvěrů jsou v určité míře poskytovatelé rychlých půjček z nebankovního sektoru, kde úrokové sazby dosahují i několika set procent. Každý zájemce by si však měl být vědom rizik spojených s dluhovou pastí.

Od roku 2003 má ČR příznivou pozici ve výši úrokových sazeb. V kontextu s dolarovými či eurovými zdroji je úroveň úrokových sazeb v současné době v ČR na velice nízkých hodnotách. Základní refinanční sazba (2 týdenní reposazba) vyhlášená ČNB dosahuje nyní 2,5 %. Domnívám se, že z dlouhodobého hlediska není udržitelné se na takto nízkých hodnotách pohybovat.

Česká ekonomika dosáhla v posledních dvou letech silného růstu HDP a to nad hodnotou 6 %. Vzhledem k historické existenci hospodářských cyklů, je třeba vzít v úvahu i možnost, v období případné recese, budoucích nižších hodnot HDP. ČR má před sebou období významných reforem ve financování penzijního, zdravotního či sociálního systému. Veřejný sektor bude muset efektivněji alokovat získané zdroje a to sebou ponese i redukcí počtu státních zaměstnanců, což bude mít pravděpodobně významné dopady do trhu práce, jak ve veřejném, tak soukromém sektoru.

V současné době je všudypřítomná velmi silná konkurence v bankovníctví, komerční banky ve snaze maximalizovat tržní podíl a pod tlakem zahraničních akcionářů téměř „nutí“ nové bankovní produkty a převážně úvěry klientům v sektoru domácnosti obyvatelstvo. Úvěry na bydlení jsou běžně poskytovány do výše 100 % z hodnoty investice a na trhu není výjimkou i financování ve 40-ti letém horizontu. Běžně se již oproti zástavě nemovitosti financuje „pouhá“ spotřeba. Příjemci úvěrů bývají často na hranici přijatelné bonity pro poskytnutí úvěru. Takovýto průběh považuji s ohledem na potencionální rizika úvěrového portfolia domácností za nezdravý.

Objem úvěrů v sektoru domácnosti již přesáhl 500 mld. Kč a domnívám se, že v krátkodobém horizontu, se sektor stane hlavním segmentem na celém úvěrovém trhu. V případě růstu

úrokových sazeb, existuje nebezpečí, že disponibilní příjmy domácností neporostou tak rychle jako doposud nebo porostou dokonce pomaleji než úrokové sazby. Zde spatřuji jedno z hlavních rizik. Další riziko shledávám ve vývoji cen nemovitostí. Počet dokončených nových bytů dosahuje vysokých hodnot, cena nemovitostí v některých lokalitách v ČR převyšuje místy cenovou úroveň nemovitostí v západní Evropě. Z pohledu očekávaného převisu nabídky na realitním trhu v ČR a současné vysoké cenové úrovně spatřuji ve vývoji cen nemovitostí do budoucna rizikový faktor.

Trend rychlého zadlužení obyvatelstva byl založen změnou chování jak na straně bank, tak na straně obyvatelstva. Banky se střetávají s nedostatkem příležitostí k efektivní alokaci zdrojů do podnikové sféry. Zejména noví vlastníci privatizovaných bank se zaměřují na využití potenciálu v oblasti retailového bankovníctví. Stále více se zapojuje i nebankovní konkurence (úvěrové karty, splátkový prodej, apod.). Nejdynamičtější růst zaznamenávají úvěry, jejichž prostřednictvím jsou financovány bytové potřeby. [7]

V poslední části diplomové práce se zabývám zadlužováním domácností v ČR v kontextu se zahraničím. Z uvedených údajů vyplývá, že zadluženost domácností v ČR se v posledních letech výrazně zvyšovala a postupně se přibližovala průměru dosahovanému v některých zemích EU. Z hlediska struktury poskytovaných úvěrů domácnostem jsou tendence v ČR podobné s vývojem v EU.

Dynamický růst se týká především úvěrů na bydlení. Spotřebitelské úvěry se v EU nijak dramaticky nezvyšují, meziroční tempo růstu za poslední 3 roky se pohybuje v intervalu od 5 % do cca 7,5 % a je srovnatelné s vývojem v ČR. Oproti tomu tempo růstu úvěrů na bydlení vykazuje ve sledovaném období v EU meziroční nárůst v intervalu od 10 % do 12 %. Zde je zajímavé srovnání s vývojem v ČR, kde dynamika meziročních přírůstků úvěrů na bydlení přesahuje v posledních čtyřech letech výrazně hodnoty nad 40 %.

Poměr celkové zadluženosti českých domácností na HDP vykazuje k pololetí roku 2006 hodnotu 18,5 %. Při porovnání s eurozónou, kde průměrný poměr zadluženosti domácností na HDP činí v tomto období 58,5 %, je zadluženost v ČR u segmentu domácností sotva třetinová.

Přestože zadlužení v sektoru domácností v ČR nedosahuje zatím hodnot průměrných v EU a stále je k dispozici dostatečný potenciál pro další zadlužování, považuji současnou dynamiku růstu úvěrů v tomto segmentu za nepřiměřeně vysokou a spatřuji v ní potenciální rizika do budoucna.

Literatura

1. ANTOŠ, O.: Analýza zadluženosti českých domácností, Praha říjen 2005, dostupné z <http://www.mesec.cz/>
2. ANTOŠ, O.: Vývoj zadluženosti českých domácností, Praha říjen 2006, dostupné z <http://www.mesec.cz/>
3. ARLTOVÁ, M.; MATUŠŮ, M.; KOZÁK, J.: Statgraphics Plus for Windows, 2. vydání, VŠE v Praze 2001
4. BARTOŠ, J.: Drahé půjčky do domu, *Osobní finance* 2/2007
5. BARTOŠEK, K.a kol.: Bankovníctví v České republice, 2. vydání, Bankovní institut a.s., Praha 1996
6. ČNB: Česká národní banka 1993-2003
7. ČNB: Zpráva o finanční stabilitě – 2004
8. ČNB: Zpráva o finanční stabilitě - 2005
9. ČNB: Zpráva o inflaci - říjen 2006
10. DAVIDOVÁ, P.; HEŘMÁNEK, J.: Lidé si zvykají žít na dluh, *Ekonom* 17.8.2006
11. DVOŘÁK, P.: Bankovníctví, 3. vydání, VŠE v Praze 1998, ISBN 80-7079-585-9
12. DVOŘÁK, P.: Vybrané problémy hospodářské politiky, VŠE v Praze FM 2004
13. ECB: Měsíční bulletin - září 2006
14. FEJT, L.: Vliv monetární politiky na vývoj úrokových sazeb a bankovních úvěrů v ČR, bakalářská práce, 2005
15. HEŘMÁNEK, J.; PODPIERA, J.: Analýza úrokových a neúrokových zisků a rentability v českém bankovním sektoru, *Finance a úvěr*, ročník 53, 2003, č. 7-8
16. HLAVÁČ, P.: Jaký vývoj bude mít český hypotéční trh?, *TOPfinance* 2006
17. <http://www.bankovnictvi.ihned.cz/>
18. <http://www.cnb.cz/>
19. <http://www.csu.cz/>
20. <http://www.ecb.int/>
21. CHISHOLM, J.: Mortgage lending stays at rekord level home loans. London, *Financel Times*, 8/2006
22. MATOUŠŮ, B.: Příčiny a důsledky růstu zadluženosti domácností, bakalářská práce, 2006
23. PAŠALIČOVÁ, R.; STILLER, V.: Úvěry a spotřeba domácností, *Finance a úvěr*, r. 54, 2004, č. 11-12
24. PAŠALIČOVÁ, R.; STILLER, V.: Vliv měnové politiky na vývoj bankovních úvěrů, *Finance a úvěr*, r. 52, 2002, č. 6

25. PAVELEK, P.: Dluhová politika kredibilita a instituce, Finance a úvěr, r. 53, 2003, č. 5-6
26. PETŘIVALSKÝ, J.: Úvěrová a měnová politika, 1. vydání, SNTL/ALFA, Bratislava 1973, ISBN 04-334-73
27. POLIDAR, V.: Management úvěrových obchodů bank, 1. vydání, ECONOMIA, Praha 1991, ISBN 80-85378-03-01
28. REVENDA, Z. a kol.: Peněžní ekonomie a bankovníctví. 2. vydání, Management Press, Praha 1998, ISBN 80-85943-49-2
29. RÜSER, M.; Vatne B. H.: Developments in household debt. An analysis of microdata for the period 1986-2003. Norges Bank. economic Bulletin, Jul. 2006
30. SAMUELSON, P. A. - NORDHAUS, W. D. : Ekonomie 2. vydání, Praha, Nakladatelství Svoboda 1995, ISBN 80-205-0494-X
31. ŠMÍDKOVÁ, K.; BEZDĚK V.: Dynamika úvěrů výrazně roste, Ekonom 1.6.2006
32. ŠMÍDKOVÁ, K.: Transmisní mechanismus měnové politiky na počátku 3. tisíciletí, Finance a úvěr, ročník 52, 2002, č. 5
33. Zákon 6/1993 Sb. České národní rady o České národní bance ze dne 17.12.1992 ve znění pozdějších předpisů

Seznam tabulek, obrázků a příloh

Tabulka č. 1	Vývoj celkového objemu poskytnutých korunových i cizoměnných úvěru	19
Tabulka č. 2	Vývoj HDP v ČR - meziroční změny v %	26
Tabulka č. 3	Vývoj objemu úvěrů domácností - meziroční změny v %	32
Tabulka č. 4	Vývoj úvěrů na bydlení a spotřebitelských úvěrů	34
Tabulka č. 5	Regresní analýza úrokové sazby domácností a úvěrů domácností	38
Tabulka č. 7	Porovnání úvěrů domácnostem s EU (v %)	43
Obrázek č. 1	Rozdělení finančního trhu - peněžní, kapitálový a úvěrový trh	7
Obrázek č. 2	Monetaristický a keynesiánský transmisní mechanismus	16
Obrázek č. 3	Vývoj objemu úvěrů v ČR - meziroční změny v %	20
Obrázek č. 4	Vývoj celkového objemu poskytnutých korunových i cizoměnných úvěru	21
Obrázek č. 5	Časová struktura poskytnutých korunových i cizoměnných úvěru	22
Obrázek č. 6	Vývoj poskytnutých korunových i cizoměnných úvěru vládním institucím	23
Obrázek č. 7	Úvěry nefinančním podnikům - meziroční změny v %	24
Obrázek č. 8	Vývoj objemu úvěrů nefinančním podnikům	25
Obrázek č. 9	Vývoj HDP v ČR - meziroční změny v %	26
Obrázek č. 10	Vývoj klasifikovaných úvěrů u nefinančních podniků	28
Obrázek č. 11	Struktura klasifikovaných pohledávek z úvěrů nefinančním podnikům	30
Obrázek č. 12	Vývoj celkového objemu úvěrů a úvěrů domácností	31
Obrázek č. 13	Vývoj objemu úvěrů domácností	32
Obrázek č. 14	Vývoj objemu úvěrů domácností - meziroční změny v %	33
Obrázek č. 15	Vývoj objemu úvěrů na bydlení a spotřebitelských úvěrů	35
Obrázek č. 16	Vývoj úrokové sazby domácností a úvěrů domácností	37
Obrázek č. 17	Podíl 1,5násobku životního minima na průměrné hrubé mzdě	39
Obrázek č. 18	Vývoj celkového objemu úvěru domácností v EU	44
Obrázek č. 19	Struktura úvěrů domácností v EU	44
Obrázek č. 20	Úvěry domácnostem v EU - tempo růstu v %	45
Příloha č. 1	Vývoj úrokové sazby domácností a úvěrů domácností	56
Příloha č. 2	Regresní analýza úrokové sazby domácností a úvěrů domácností	57
Příloha č. 3	Vývoj celkového objemu poskytnutých korunových i cizoměnných úvěru	58
Příloha č. 4	Vývoj měnově politických nástrojů ČNB v letech 1995 - 2006	59

Přílohy

Příloha č. 1 Vývoj úrokové sazby domácností a úvěrů domácností

Období	Úrok. sazba v %	Objem úvěrů v mil. Kč	Období	Úrok. sazba v %	Objem úvěrů v mil. Kč	Období	Úrok. sazba v %	Objem úvěrů v mil. Kč
I.98	11,7	3 024	I.00	9,4	3 219	I.02	8,9	6 647
II.98	11,4	2 390	II.00	9,4	3 919	II.02	8,8	6 827
III.98	12,4	6 276	III.00	10,4	4 941	III.02	9,3	8 069
IV.98	11,1	2 281	IV.00	9,7	4 173	IV.02	9,2	8 442
V.98	11,5	2 269	V.00	9,3	4 969	V.02	9,1	9 167
VI.98	11,4	2 607	VI.00	9,1	5 325	VI.02	8,6	9 609
VII.98	11,2	2 770	VII.00	9,3	4 641	VII.02	8,7	9 968
VIII.98	11,1	2 940	VIII.00	9,2	5 219	VIII.02	8,7	9 590
IX.98	11,3	3 274	IX.00	9,1	4 924	IX.02	8,5	10 237
X.98	11,1	3 363	X.00	9,7	5 241	X.02	8,7	11 806
XI.98	10,7	3 459	XI.00	9,6	5 475	XI.02	8,6	11 315
XII.98	11,7	5 699	XII.00	9,8	6 014	XII.02	8,8	11 864
I.99	10,4	2 782	I.01	9,9	5 461	I.03	8,4	10 532
II.99	10,1	3 014	II.01	9,5	5 109	II.03	10,0	5 532
III.99	10,3	3 524	III.01	9,6	5 655	III.03	9,9	6 849
IV.99	10,0	3 459	IV.01	9,4	5 382	IV.03	10,2	7 754
V.99	9,9	3 523	V.01	9,4	6 281	V.03	9,3	7 833
VI.99	9,9	3 824	VI.01	9,3	6 939	VI.03	9,0	8 679
VII.99	9,8	3 852	VII.01	9,4	6 658	VII.03	8,6	8 750
VIII.99	9,9	3 900	VIII.01	9,3	6 905	VIII.03	8,4	8 075
IX.99	9,8	3 987	IX.01	9,2	6 576	IX.03	8,6	9 398
X.99	9,9	3 935	X.01	9,1	10 189	X.03	8,9	11 043
XI.99	9,6	4 338	XI.01	9,2	7 595	XI.03	8,7	9 248
XII.99	10,2	6 551	XII.01	9,0	7 352	XII.03	8,4	10 345

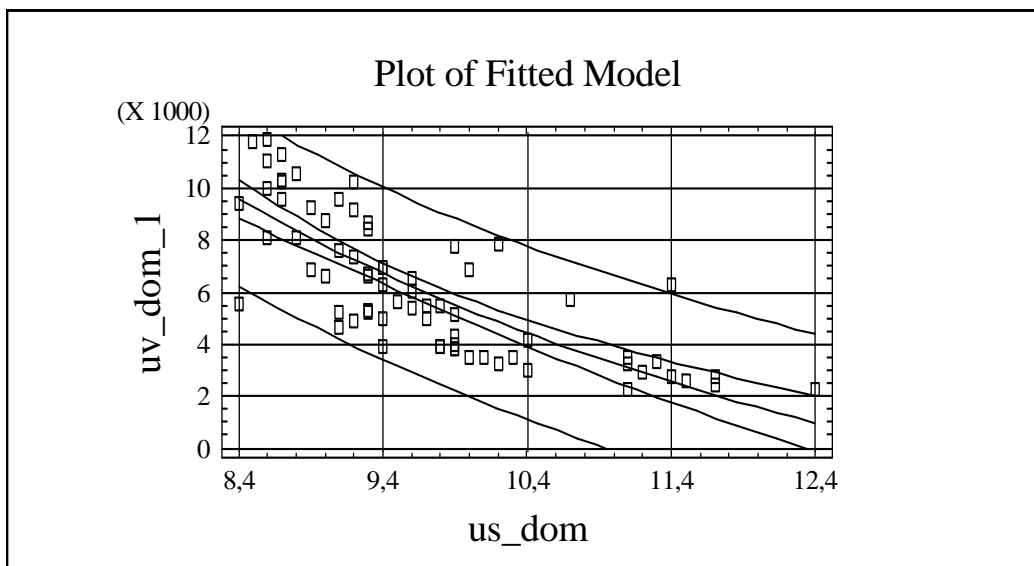
Zdroj: [18]

Úroková sazba v % - představuje průměrnou měsíční úrokovou sazbu u nově poskytnutých klientských úvěrů domácnostem-obyvateľstvu v nominálním vyjádření

Objem úvěrů v mil. Kč - představuje objem nově poskytnutých klientských úvěrů domácnostem-obyvateľstvu v nominálním vyjádření

Následující příloha je grafickým výstupem ze statistického programu Statgraphics Plus for Windows. V rozptylovém diagramu jsou zobrazeny jednotlivé body empirických veličin, vyrovnaná regresní křivka a konfidenční a predikční oblasti okolo regresní křivky.

Příloha č. 2 Regresní analýza úrokové sazby domácností a úvěrů domácností

Příloha č. 3 Vývoj celkového objemu poskytnutých korunových i cizoměnných úvěru

Období	Obj. úv. v mil. Kč stavy úvěrů v Kč + CM	Obj. úv. v mil. Kč stavy úvěrů v CM	Obj. úv. v mil. Kč stavy úvěrů v Kč	Období	Obj. úv. v mil. Kč stavy úvěrů v Kč + CM	Obj. úv. v mil. Kč stavy úvěrů v CM	Obj. úv. v mil. Kč stavy úvěrů v Kč
I-97	1 025 540	141 112	884 427	I-01	1 101 090	219 881	881 209
II-97	1 038 940	148 304	890 636	II-01	1 102 258	217 359	884 899
III-97	1 052 737	157 176	895 561	III-01	1 121 734	231 405	890 329
IV-97	1 081 299	166 823	914 476	IV-01	1 138 785	244 056	894 729
V-97	1 115 801	184 014	931 786	V-01	1 115 727	226 108	889 619
VI-97	1 111 287	186 834	924 453	VI-01	1 110 095	224 859	885 237
VII-97	1 113 172	199 283	913 889	VII-01	1 103 918	221 274	882 645
VIII-97	1 110 376	197 277	913 099	VIII-01	1 096 707	218 434	878 274
IX-97	1 111 436	196 766	914 670	IX-01	1 033 179	211 861	821 318
X-97	1 123 245	206 554	916 691	X-01	1 031 926	206 880	825 046
XI-97	1 142 532	216 912	925 619	XI-01	997 882	177 739	820 144
XII-97	1 141 500	217 874	923 626	XII-01	994 521	170 173	824 349
I-98	1 154 471	226 227	928 244	I-02	978 152	163 408	814 744
II-98	1 146 149	220 981	925 169	II-02	974 821	153 994	820 827
III-98	1 145 229	220 265	924 964	III-02	960 063	148 352	811 711
IV-98	1 179 329	242 435	936 894	IV-02	961 537	146 876	814 661
V-98	1 201 647	247 990	953 658	V-02	951 736	141 706	810 030
VI-98	1 172 998	248 469	924 529	VI-02	937 997	131 366	806 630
VII-98	1 153 556	237 154	916 402	VII-02	914 210	134 848	779 362
VIII-98	1 188 165	263 166	924 999	VIII-02	933 738	135 840	797 898
IX-98	1 180 352	249 876	930 477	IX-02	931 005	132 901	798 103
X-98	1 161 821	246 844	914 978	X-02	936 899	135 216	801 683
XI-98	1 169 743	258 176	911 566	XI-02	940 226	135 852	804 374
XII-98	1 152 673	255 303	897 370	XII-02	941 581	141 075	800 505
I-99	1 169 643	276 904	892 739	I-03	949 313	136 234	813 079
II-99	1 182 513	290 256	892 258	II-03	946 014	133 069	812 946
III-99	1 184 350	293 907	890 443	III-03	939 321	131 306	808 014
IV-99	1 184 011	288 663	895 348	IV-03	948 508	130 660	817 848
V-99	1 190 058	289 275	900 784	V-03	941 282	127 102	814 180
VI-99	1 184 054	271 277	912 777	VI-03	951 635	128 743	822 892
VII-99	1 182 059	266 827	915 232	VII-03	959 612	128 705	830 907
VIII-99	1 183 105	263 431	919 674	VIII-03	971 802	132 612	839 190
IX-99	1 179 719	255 954	923 765	IX-03	966 815	128 168	838 647
X-99	1 188 462	264 522	923 940	X-03	979 222	130 433	848 789
XI-99	1 142 582	257 361	885 220	XI-03	1 000 348	139 317	861 031
XII-99	1 120 506	250 757	869 748	XII-03	997 334	134 520	862 815
I-00	1 126 189	249 121	877 069	I-04	998 929	135 737	863 192
II-00	1 130 233	247 451	882 782	II-04	1 004 771	137 119	867 653
III-00	1 115 119	239 882	875 237	III-04	1 003 439	138 288	865 151
IV-00	1 122 797	245 803	876 994	IV-04	1 020 835	142 776	878 059
V-00	1 117 689	244 946	872 743	V-04	1 026 248	137 866	888 382
VI-00	1 106 541	238 837	867 704	VI-04	1 022 116	137 310	884 806
VII-00	1 102 626	236 681	865 945	VII-04	1 021 119	136 991	884 128
VIII-00	1 106 178	229 000	877 178	VIII-04	1 029 916	136 751	893 165
IX-00	1 121 160	234 638	886 523	IX-04	1 044 380	136 416	907 964
X-00	1 100 757	230 697	870 060	X-04	1 059 339	138 155	921 184
XI-00	1 090 456	226 346	864 111	XI-04	1 064 686	135 296	929 390
XII-00	1 092 830	226 483	866 347	XII-04	1 054 693	134 969	919 724

Zdroj: [18]

Příloha č. 4 Vývoj měnověpolitických nástrojů ČNB v letech 1995 - 2006

Datum	2T repo sazba a (%)	Dis- kontní sazba (%)	Lom- bardní sazba (%)	Pov. min. rezervy z prim. vkladů (%)		Datum	2T repo sazba (%)	Dis- kontní sazba (%)	Lom- bardní sazba (%)	Pov. min. rezervy z prim. vkladů (%)	
				bank	stav. spoř. a ČMZRB					bank	stav. spoř. a ČMZRB
26.6.1995	-	9,5	12,5		-	23.1.1998			19,0		
3.8.	-			8,5 x)	4,0	20.3.	15,0				
8.12.	11,3					17.7.	14,5				
29.3.1996	11,5					30.7.				7,5	
29.4.	11,6					14.8.	14,0	11,5	16,0		
9.5.	11,8					25.9.	13,5				
21.6.	12,4	10,5	14,0			27.10.	12,5	10,0	15,0		
1.8.				11,5		13.11.	11,5				
8.5.1997				9,5		4.12.	10,5				
16.5.			50,0			23.12.	9,5	7,5	12,5		
27.5.		13,0				18.1.1999	8,8			5,0	
4.6.	39,0					28.1.					
11.6.	29,0					29.1.	8,0				
18.6.	25,0					12.3.	7,5	6,0	10,0		
20.6.	22,0					9.4.	7,2				
23.6.	20,0					4.5.	6,9				
24.6.	18,5					25.6.	6,5				
27.6.			23,0			30.7.	6,3				
30.6.	18,2					3.9.	6,0	5,5	8,0		
1.7.	17,9					5.10.	5,8				
7.7.	17,0					7.10.				2,0	2,0
8.7.	16,5					27.10.	5,5	5,0	7,5		
9.7.	16,2					26.11.	5,3				
16.7.	16,0					2000 Ke změně parametrů měnověpolitických nástrojů ČNB nedošlo					
22.7.	15,7					23.2.2001	5,0	4,0	6,0		
23.7.	15,4					27.7.	5,3	4,3	6,3		
24.7.	15,2					30.11.	4,8	3,8	5,8		
28.7.	14,9					22.1.2002	4,5	3,5	5,5		
1.8.	14,7					1.2.	4,3	3,3	5,3		
4.8.	14,5					26.4.	3,8	2,8	4,8		
31.10.	14,8					26.7.	3,0	2,0	4,0		
1.12.	18,5					1.11.	2,8	1,8	3,8		
2.12.	18,0					31.1.2003	2,5	1,5	3,5		
3.12.	17,5					26.6.	2,3	1,3	3,3		
4.12.	16,8					1.8.	2,0	1,0	3,0		
9.12.	15,5					25.6.2004	2,3	1,3	3,3		
10.12.	15,0					27.8.	2,5	1,5	3,5		
17.12.	14,8					28.1.2005	2,25	1,25	3,25		
						1.4.	2,0	1,0	3,0		
						29.4.	1,75	0,75	2,75		
						31.10.	2,0	1,0	3,0		
						28.7.2006	2,25	1,25	3,25		
						29.9.	2,50	1,50	3,50		

Zdroj: [18]